

božično
radost,
mir
in
blagoslov
SKA

FRANCE GORŠE:
ROJSTVO

Slovenske kulturne akcije

LETO XXI, 11:12

EL VOCERO DE LA CULTURA ESLOVENA

November - December 1974

Y BIEN, ¿para qué se empadrona el mundo,
at ir a nacer el Señor, si no
para demostrar claramente que aparecía
Aquel, que había de inscribir a sus elegidos
en la eternidad?

Por el contrario, dice de los réprobos el Profeta:
"Raídos sean del libro de los vivientes,
y no queden escritos entre justos."

Y con mucha razón nace el Señor en Belén;
pues Belén significa "Casa del pan".

Y él mismo es quien ha dicho: "Yo soy el pan
vivo, que he descendido del cielo."

Así, pues, el lugar en que nace el Señor
ha sido llamado con anticipación: Casa del pan;
porque ahí debía aparecer en carne material
Aquel que, un día, había de saciar íntimamente
las almas de sus elegidos.

Y nace, no en la casa de sus padres, sino
de viaje; con el claro intento de demostrar que,
al asumir la naturaleza humana,
nacía como en lugar extraño.

(De la homilía de San Gregorio Papa)

ZAKAJ se v trenutku tega poroda vrši
vesoljno ljudsko štetje, če ne zato,
da bi se očitno pokazalo, da se je pojavil
v podobi mesa Tisti, ki bo precenil svoje
izvoljence za večne čase?

O brezbožnikih pa pravi prerok: „Izbrisani bodo
v knjigi živih in ne bodo zapisani v številu
pravičnih.“

Tudi je prav, da se je rodil v Betlehemu.
Betlehem namreč pomenja „hišo kruha“, in
Jezus Kristus govori o samem sebi: „Jaz sem
živi kruh, ki sem prišel iz nebes.“ Kraj, kjer
se je Odrešenik narodil, se je že prej imenoval
Hiša življenja; da bi ondi prišel na svet
v podobi mesa On, ki naj bi bil nasitil srca
z notranjo okrepčavo.

Porodil se je ne na domu svojih staršev,
temuč na potovanju, gotovo zategadelj, ker
je hotel pokazati, da je navzlic svoji človeški
podobi zagledal luč sveta v tujini.

(Iz homilije sv. Gregorija papeža)

hrepenenje 74'

nataša smersu
nikolaj jeločnik
V. umetniškega
večera
gledališki del
buenos aires
in
mendoza

NATAŠA SMERSUJEVA in NIKOLAJ JELOČNIK kot Linhartova Nežka in Matiček v HREPENENJU 74'

*Če doma jim dobro ni, žerjavi
se čez morja vzdignejo...*

(Iz narodne o Lepi Vidi)

FANT JE VIDEL ROŽO ČUDOTVORNO (Ivan Cankar, Vida)

KO sva z NATAŠO stopila pred avditorij, sva se predstavila: Damam in gospodom, dober večer – potem ko je ROK kaj fantovsko s kitaro improviziral Granadosovo joto: za uvod, se pravi: ker naju je, žerjava, Lepa Vida pripeljala v španski spet: zato pred prijatelje s špansko napevko... Ampak to je bilo že po tistem, ko je dr. TINE DEBELJAK kot predsednik SKA gostom povedal, da je HREPENENJE, ki sva ga bila zasnovala in zastavila kot „gledališki akt za igralko in igralca“, le drugi del V. umetniškega večera ob 20-letnici Kulturne akcije (prvi je bil odmerjen muziki s pevskim nastopom Bajukovih slavcev izpod Andov v našem zimskem avgustu). Izbrala, da sva si za igro motiv hrepenenja, ki sva ga poiskala pri štirih mojstrih slovenske besede: Linhartu, Prešernu, Cankarju in Preglju, ga iz njihovih odrskih in poetičnih stvaritev „izrezala in zlila v enovito celoto“, kot je mozaična celota najina gledališka Vidina pot z barko črnega zamorca čez sivo morje v španske dežele pod svetle zvezde Južnega križa in Treh Marij, v brezkončne, od južnega sonca razpaljene pampe, v čaroviti svet ob Srebrni reki, med fantastično pravljичne andske skalne sklope in bleščeče ledenike Južnih jezer... Doktor je – pa tega ni bilo na sporedu – omenil tudi, da je predstava najin jubilej: šestindvajsetletnega skupnega igranja v zdomstvu, pa hkrati dvajsetletnica najine gledališke poti v Kulturni akciji; (in dodal je, da se s predstavo poslavljam od gledališčenja pred javnostjo, četudi prijateljsko upa – hvala za dobro misel! – da začenjam le novo zadobje svoje gledališke ihte: po njegovo raca ne zdrži na suhem, srečna ni, če ne čopota po vodi...).

Za predstavo sva si z Natašo izbrala gornjo dvorano v Slovenski hiši: v tem salonu ni odra; kar sva hotela; kajti želela sva čim tesnejši stik z živim avditorijem, igranje med gledalci, z gledalci, brez kulisja in brez sipajočih mehaničnih učinkov, ki so le v kvar resnici gledališke besede in njeni nikdar zmagani vsemogočnosti; želela sva si ob tem jubilejnem večeru in nastopu poset prijateljev, ki vseh dolgih šestindvajset let spremljajo najino delo, ga

MILENA in DOLINAR V ČARU LEPE VIDE

iskreno cenijo in si ga žele; čez vse drugo pa sva težila v to, da daja besedi in kretnji prost polet, brez mogočnih, napuhjenih zamahov in brez krikov danes že tako nesodobnega romantičnega zanosa; brez narejenih solza in vsiljenega smeha; le tihost in iskrena srčna odprtost v igri in predstavi – oboje je bilo vodilo pri izbiranju libreta, pri spoju posamičnih besedil v enotno gledališko dramatično celost, pri režijskih naponih (režija je delo obeh!) trojne razsežnosti, četudi na dokaj omejenih deskah, in občasnega predstavljanja v prvinski pristnosti zapisanih besed, avtorskih sceničnih napotil – vse pa na stegljaj roke, iz oči v oči z gosti, iz srca do srca...

(O gostih še to: da bi bil večer kar se da prijateljski, sva jim za vstop ponudila kozarec viskija – noči so bile novembra že razgrete – in sladkosti za zobe in dobro voljo, kar je menda kar dobro jeknilo, kot sva pozneje ujela; namen je bil: večer naj je prijateljsko srečanje z ljubimi obrazi v veselju dvajsetletnice in v hrepenenju po neusahnosti naše zdomske umetniške in kulturne prisotnosti, tudi gledališke, v slovenskem kulturnem prostoru.)

Za predstavitev prijateljem sva si zapisala kratek dialog, ki naj bi opravičil najin nastop, predstavil igro, oznanil mojstre besede, ki sva se jih smelo poslužila za ta gledališki akt (povedala sva tudi, kdo bo koga predstavljal in kaj je predstavljanja namen). Takole sva zarisala na začetek dialoga:

»Nocojšnji zmenek je posvečen slovenski Taliji v zdomstvu...« sem rekel jaz.

»Pred vami sva – brez maske in brez koturna...« je rekla Nataša.

»... kot najino gledališče: v vsej primitivni iskrenosti – brez navesja in zavesja, brez šare in očare... – tako, samo po sebi, kot je: BESEDA in KRETNJA in zraven...«; pa me je pretrgala s kot dih rahlim zaznanjem po Cankarju: »TIŠINA... ki vpije do neba...«

Da me ne prikrajša za dovzetek, sem primaknil: »... tri prvine, ki stvarjajo gledališko igro, katere namen je „bil že od nekdaj, je in ostane, da drži takorekoč življenju zrčalo; da kaže čednosti njene poteze, grehobi njeno podobo, svojemu času in družbi njeno obliko in odtisk“, da rečem z Viljemom, straffordskim bardom.«

Nataša ne ostane dolžna: »... pa še četrta prвина, ki ste vi, najini ljubi gledalci, prijatelji in gostje – publika: midva in vi – ta večer, vsi družno, kot en dih...«

Jaz: »... najin gledališki akt:«

Ona: »HREPENENJE.«

Jaz: »Hrepenenje ustvarjalca-umetnika po čimpolnejšem izrazu in obliki umetniškega navdih in spočetja; hrepenenje po sprejetju umetniške stvaritve pri občinstvu, ki mu je od vsega početka namenjena – zanj in njemu ustvarja umetnik; hrepenenje po duhovnem in družbenem ozračju, v katerem umetnik lahko svobodno ustvarja, kar mu srce da; hrepenenje slednjč po stiku z lepoto in nazadnje z najvišjo, božjo LEPOTO.«

Ona: »Iz hrepenenja po soncu, po vedrini, po vrisku in smehu, po tihi misli in iskrenem prijateljstvu se je rodil najin večer HREPENENJE...«

Jaz: »Kot ga zajeto v polno gledališko celoto v enem samem zamahu s hrepenenjem dokaj očito nadahnjeni vežejo nama ljubi izrezi iz dramskih in pesniških umetnin, ki so jih dali mojstri naše besede, tu šteji po redu odbranih besedil...«

Ne bom naprej zapisoval dialoga, ki sva ga pletla ob naštevanju izrezov iz stvaritev mojstrov slovenske besede. Rajši kot kronist – le to: ne več ne manj! – zapišem, kar so gostje in prijatelji brali na spremnem gledališkem listu, ki sva ga bila za ta večer kot skromen kartonski zgib oranžno žolte tenje s sepijsko rjavimi črkami, dala v roke vsem, ki so prišli (veliko jih ni bilo, a so bili zares izbrani: dvomim, da bi jih Ljubljana za takšen collage spektakel, kot takšnim predstavam, kot je bila najina, danes pravi, relativno več zvalila – če mi seveda zdajšnji republiški kulturni oblastniki doma dovolijo majno, pa iskreno, primerjati z velikim, pa ne preveč iskrenim.) Na tem listu se je bralo (zapišem, ker se navadno takšni tiski izgube, kar je dokumentarna škoda: vsaj v zdomskem primeru: niti SKA nima vseh svojih za dvajset let nazaj... Bog živi arhivarje in kroniste!) takole:

»Ob dvajsetletnici – SKA, 5. umetniški večer – gledališče – HREPENENJE – gledališki akt za igralko in igralca – zasnovan kot izvirna odrska stvaritev – na izreze iz dramskih in pesniških umetnin, – ki so jih dali mojstri naše besede: Anton Tomaž Linhart, France Prešeren – Ivan Cankar in Ivan Pregelj – kot igralca – Nataša Smersu – in – Nikolaj Jeločnik – v lastni zamisli in režiji – njuno igro bo s kitaro pospremil – Rok Fink – Igra teče takole: * Igralca se predstavita * Peter in Jacinta sanjarita (Ivan Cankar, Pohujšanje, II, 1) * Sme nekaj nas, ker smo Prešernove, biti prešernih... (Iz Poezij) * Nežka ljubi Ma-

PETER IN JACINTA SANJARITA (Ivan Cankar, Pohujšanje)

KAJ PA JE TEBE TREBA BILO...
(Prešeren, Nezakonska mati)

Predstava je poslej tekla sama po sebi. (Skromno jo nakazujejo natisnjeni slikovni posnetki, ki jih je kaj dognano na film zatisnil Marko Fink.) S Cankarjevim vzlikom: »Kam, o kam je šla moja mladost...«, pa brž za njim ona: »Fant je videl rožo čudotvorno...« Vse v enem zamahu. Posamične premene je vezal le Rok, ki je improviziral gledališkemu nadihu primerno (pri Prešernu je s kranjskimi tonadami s kitaro pospremil tudi takšne, kot so Pod oknom, Dohtar, Soldaška, Hčere svet, Od železne ceste, Nezakonska mati, in z namensko disonanco Uvod v Krst). Prešeren je bil zastavljen v dialogu; le Uvod v Krst kot kronika, ki jo igralec pripoveduje igralki in gledalcu: nedramatično, z velikimi, doživetimi premori, docela tiho, skoraj šepetaje, tudi in še posebej romantični Črtomirov nagovor pred izpadom, z zatajeno grenkobo in gnevom ob sklepu, ko pevec zre strahotni pokol – med brati... A kot v Atenah njega dni – po tragediji je za oddih Linhartov Ta veseli dan – Nataša je bila Nežka, sam pa sem skušal oblikovati v neprekinjenem zaporedju Matička, Tončka in Barona; prizori so pubudili veselost in iskriv smeh. Pregljev Azazel brž za tem pa se je predstavil kot tragičen spopad med nebom in peklom – v človeku. Milena in Dolinar iz Cankarjeve Lepe Vide sta jeknila v gledalca z obojno polarnostjo v umetniški: visokost ustvarjalnega napona in stvarnost planetarne resničnosti. Za stik z uvodom pa spet pravljica o fantu, ki je šel iskat rožo čudotvorno: kajti vse je bila pravljica – pravljica o hrepenenju v različnih tenjah, zazrta skoz spektrum igralčeve zmogljivosti in fantazije.

Najin gledališki kraj je bil sodoben, nevezan na osebo in kraj, na dejanje in čas. Tudi v igranju sva skušala biti kar se da sodobna, uglašena na neakademsko pristnost prednašanja besede, včasih nadahnjeno s surrealistično ekspresivnostjo in abstraktno pridvignenostjo kretnje; vse pa v nekakšnem plesnem ritmu, a brez romantičnega navesja, s hotenim izrazjem po notranji igralski ihti, ki se menjava iz prizora v prizor, pa vendar skuša držati celovitost zastavljene igre nedotaknjeno, kot eno dejanje, kot ožarjeno od različnih barvnih odbliskov, ki jih sipljejo v prostor beseda in kretnja in molk.

VSE, kar se tule bere, je **kronika**: nerad jo pišem, ker sem z Natašo pri stvari sam prizadet. (Morda bo poočital kdo, da je preveč osebna: kaj drugega pa naj je, če ne osebna, ko o sebi in o Nataši govorim, o najinem skupnem delu?). A ker se tudi med nami vrste redčijo, sem sedel za stroj, da ostane za arhiv, za pozneje kdaj, morda za kak gledališki muzej, za dokument slovenskega gledališčenja pod Južnim križem v letih naših odisej. Naj mi bralec tedaj tega pisanja ne šteje v pregrešnost samohvale, ne v hotenje po bleščavi. Dlje od zvezd daleč sem od tega! Kaj so drugi o večeru zapisali, je tudi zapisano na teh straneh (oboje sta povzeta iz Svobodne Slovenije).

tička, tolaži Tončka in se barona brani... (A. T. Linhart, Ta veseli dan, I) * Marija iz Magdale in Juda iz Keriota na razpotju (Ivan Pregelj, Azazel, I) * Milena in Dolinar v čaru Lepe Vide (Ivan Cankar, Lepa Vida, II) — v soboto, 9. novembra 1974 ob devetih — v slovenski hiši v buenos airesu — v nedeljo, 17. novembra 1974 ob osmih — v slovenskem domu v mendozi»

(Pristavim še: natisnjeno je drugo pod drugim, kot zgoraj kažejo pomišljaji: so nam veleli, da velja skrbeti tudi za estetično plat lista... prav jim dam!)

Sklenila sva predstavljanje:

»Tu sva zdaj: igralca pred vami – igralca z vami.«

Za uvod v igro sva najino gledališko opravilo postavila pod patronat Hamleta in Ofelije... in po šekspirsko označila (po svoje, seveda): »Tragedijo in pesem in komedijo / in pravljico naznanjava, / ponižno se vam klanjava, / prosiva, da vam ugajava.«

V tem se je prostor, kjer sva nastopila, spremenil z menjava luči in Rokovo improvizacijo s kitaro v pravšen Café-konzert – tak nadih sva si želela. (Hvala za tehniško in ureditveno pomoč Lojzetu Rezlju in Franciju Osojniku, ki sta za vse poskrbela; dvakrat hvala pa najini ljubeznivi šepetalki Mariji Kačar Finkovi, ki nama je pomogla k trdnosti v besedi in k miru v nastopu – vsega dvakratnem: ob Srebrni reki in pod Andi.)

»To be or not to be: that is the question...« sem za uvod razmislil s Hamletom, brez kretnje, pritajeno, z dolgimi molki, v šepetu, o svoji, naši, zdomski, slovenski, človekovi eksistenčnosti... In Nataša me je pospremila kot Ofelija: »Kako vam je, kraljevič, po tako dolgih dneh...« pa že stopila prav med prijatelje gledalce z vrtnicami v naročju, ki jih je delila rekoč: »Kje je prelepo veličanstvo dansko? ... Tukaj je rožmarin, to je za lep spomin... in tu je božja misel...« etcetera. (Glej Hamleta na mestu rečenem.)

Iskala sva in našla igralski žegen pri strafordskem bardu.

JUDA iz Keriota in MARIJA iz Magdale (Ivan Pregelj, Azazel)

Vem, da ni bilo vse dognano; tudi ne vse doštudirano; tudi ne do natankosti ustvarjeno po osnovni zamisli: dolga in težka je pot od sanj do resničnosti. Pravo gledališko vrednost bi dale šele reprize: deseta, petnajsta, dvajseta, ko se igralec uigraš, ko zastavljeni lik res začne živeti v tebi, ko dejansko znova ustvarjaš iz večera v večer: zdovski igralec na slovenskih čezkontinentalnih deskah je za to razkošje svoje obrti prikraščen, bodi Bogu potoženo... A skušala sva za to slavje SKA ustvariti nekaj osebnega, nekaj najinega, nekaj res pridvignjeno gledališkega. Količko sva uspela ali neuspela, naj presojajo poklicni kritiki, če med nami so. Zanesljivo pa je, da slovenska odrska beseda v zdomstvu, vsaj pod Južnim križem še živi! Najin gledališki večer je to veselo resnico potrdil. Ki je tudi potrdilo za živost SKA. Kot sva z Natašo pred dvajsetimi leti, ob rojstvu Slovenske kulturne akcije pred zdovsko publiko na I. umetniškem večeru stopila „s čistim srcem... pokazala ji svoje srce...“ in ni pljuvala nanj, tako sva v zrelosti 65. gledaliških predstav v Slovenski kulturni akciji zahvalila z iskreno stvaritvijo najino publiko za zvestobo, naklonjenost in spremstvo na prehojeni poti in – zakaj ne! – za ljubezen do slovenskega ustvarjalca na čezkontinentalnem otočju med Scilo in Karibdo, da ne omahne v tuja morja.

gosta v mendozi

ZA POTRDILO pa je bil teden dni pozneje najin gledališki obisk med rojaki v Mendozi. Tod je bil oreh trši, tveganje uspeha resnejše. Pred seboj sva imela zdaj široko občinstvo, ne „kulturno smetano“. A izkazalo se je, da je slovensko srce, če je še slovensko – in mendoško je! – za vse slovensko in za vse lepo odprto vrt, da je, kot je bil Svetokriški njega dni vzklilnik: „kakor en pungrad, v katerem vse sorte lepih rož rastejo“.

Slovenski Mendoščani so svet zase. Slovenski pod Andi. Kot v tisočletne skalne ognjeniške mrtve sklope zakovan svet živega slovenstva, ki je zmogel – otoček sredi tujstva, od prestolnice odsekan z neskončnimi planjavami, ki je zdaj po dveh desetletjih že tudi košček domačijstva – očuvati svoje slovenske vrednote in vso žlahtnost slovenskega srca. Bodi Bog zahvaljen za to slovensko oazo med najbujnejšimi ameriškimi vinogradi, v senci večnega snega in sedemtisočmetrskih vršacev!

Drviš čez ravan v poznem pomladnem soncu, ki čez pampo in goličje neizmerne stepe že kar vroče žge. Drviš po asfaltu, ravnem in tekočem, kot bi ga bil s črtalom potegnili do horizonta in čez, po 140 na uro. Nenada te pozdravijo v večernem soncu ožarjeni, še dobrih 100 kilometrov pred teboj andski vršaci, diamantno bleščeči se ugasli ognjeniki, sijoči v večnem snegu in ledu, Tupungato, s kopasto glavo, Cordon del Plata, kot srebrn trak v Andih, pa drugi, ki jim ne veš imena; v dalji nekje, v visokih meglicah pa slutiš – zakrivajo jo sprednje gore – kako se v nebo razgleduje bela kraljica vseh: Aconcagua... V tem obližju je slovenska skupnost v Mendozi, ki je prav zanesljivo najprikupnejše vseh argentinskih mest: večno zeleno in večno nasmejano!

Z Natašo sva prelepo pot z avtomobilom, 1073 kilometrov dolgo, opravila z njenim možem Miho za volanom in hčerko Evico za spremljevalko. Dvanajst ur. Nepozabnih. Pri zadetih in doživetih. Prijateljsko so naju pričakali najini še tradicionalni gostitelji Bajuki. Pa sva v nedeljo vendar s tesnobo v srcu in z nekakšno zadrgo v grlu stopila na ljubeznive, tople odrske deske Slovenskega doma v Mendozi: skromen, a domače prikupno nadihnjen prostor; mnogo slovenske volje po ohranjanju izročila, besed, pesmi, molitve – zdaj imajo že tudi gimnazijo! – še več pa truda in žrtev je vloženi v to ognjišče našega zdomstva na argentinskem severu. Tokrat sva igrala na odru. Scenično plat je zamislil presenetljivo dognano arh. Božidar Bajuk, uresničil pa jo je vodja mendoškega odra in naglavni živec vsega gledališčenja med slovenskimi Mendoščani prijatelj režiser Rudi Hirschegger: oba sta redna ustvarjalna člana v gledališkem odseku Kulturne akcije. Za posebnost gledališkega doživetja je poskrbela tudi osvetljava, ki je bila spremna in menjajoča se ob vsakem prizoru. Kitarista Roka pa je zamenjala zvočna zavesa, montirana z odlomki iz Debussyjevih in Ravelovih melodij.

Nastop je bil kljub vsemu tvegan: po zunanji obliki, ki je slovenski mendoški gledalci niso vajeni; še bolj po

V tem, če ne še v čem, je bil gledališki del V. umetniškega večera ob dvajsetletnici Slovenske kulturne akcije prav gotovo vesel dogodek, pa menim, da vredna poslavitev njenega jubileja. Izkazal je tudi, da je SKA zares združba slovenskih ustvarjalcev v zdomstvu. Kajti najin nastop je bil zastavljen, pripravljan, študiran in predstavljen s profesionalnim težanjem, z resnično poklicno, ne le priložnostno, gledališko zavestjo. Drugače tudi biti ni moglo: igrala sva v Kulturni akciji, ki se prav po svojih namenih profesionalizma v umetnosti in znanosti tako docela in povsem loči od vseh drugih, sicer vrednih združenj v zdomstvu. V tem pa je tudi odlika gledališčenja pri Kulturni akciji vseh dvajset let: težanje k profesionalnosti. Naša gledališka pojavnost ni zaživela z namenom, da polni datume, da slavi praznike, da privablja srenjo v prijateljsko kramljanje ob kozarcu cvička in kranjske klobase; marveč čisto preprosto, da uganja teater, živ, resničen, pristen; sicer vezan na dokaj tesne in revne okoliščine, ob večnem pomanjkanju najnujnejših in najbolj preprostih gledaliških pomočkov, ob vnetem preziranju lastnih skrbi in težav, ob le prevečkratnem nerazumevanju precejšnjega dela zdovske publike za žlahtno slovensko besedo in igro; a slednjič vendarle: **gledališče, slovensko v zdomstvu, če hočete – TEATER z veliko črko zapisan!**

odbranih besedilih naših besednih mojstrov. Pa je predstava izkazala in potrdila, da so Linhart, Prešeren, Cankar in Pregelj trpeli, pisali, ustvarjali, živeli, garali in se izgarali ne za nekaj salonskih izbrancev, marveč za ljudstvo! Da je njihova umetnost v pesmi in dramatični besedi – ljudska beseda, naša, slovenska, človeku zares blizu in po srcu. Brez posebnih razlag, z istim uvodnim dialogom kot v Buenos Airesu sva na stečaj odprla vrata slovenskemu poetičnemu hrepenenju tudi med mendoške rojake, ki so po številu svoje prisotnosti seveda krepko posekali najine izbrane prijatelje v prestolnici, po zbrani sodoživljanja, po tišini in včasih res zadržanem dihu pa niso zaostajali za najbolj kvalitnim gledališkim občinstvom.

Kako je nastop potekel in kakšen je bil odziv med rojaki, je zapisano, kot je bilo sporočeno Svobodno Sloveniji in letam natisnjeno 12. decembra 1974. Lahko bi dodajala svoje vtise, ki so prelepi in prebogati: o obiskih slovenske podjetnosti pri bratih Hirscheggerjih, keramičarjih; o prikupnosti pogleda na sobotno šolanje v Domu, na prisluk pevski vaji, na doživetost nedeljskega slovenskega bogoslužnega opravila; na razkošje luči, ko zreš ponoči z Cerro de la Gloria (Slave vrh) v Mendoza globoko spodaj; v tako prijateljsko počastitev, ki nama jo je po predstavi na pristavi staroste slovenskih mendoških pevcev Luke Grintala pripravil mendoški zbor; na tako iskreno, res prijateljsko povedano zahvalo župnika Jožeta Horna sredi pevcev – nama v pogum; na obisk andskih vršacev v ponedeljek po predstavi, med slapove večnega snega in ledu, prav pod Aconcagua v Las Cuevas, na čilsko mejo 3200 metrov visoko, ko smo spetoma pomolili tudi na grobu prvega slovenskega duhovnika izseljenca v Argentini, Jožeta Kastelica, ki je tam na Aconcagui 1934. nesrečno končal in sanja večne sanje pod belo andinsko kraljico... Kaj vtisov, kaj lepote, kaj doživetij in zaznanj: slovenska Mendoza zasluži v bližnjih mesecih posebno zaglavje v Glasu! (Poskrbel bom zanj.)

Pred nedeljsko predstavo naju je predsednik Društva Slovencev v Mendozi g. Stane Grebenc takole predstavil:

S priručnim pozdravom in dobrodošlico, ki jo izrekam gostom iz Buenos Airesa in vam rojakom iz Mendoze, pričenjamo nocojšnjo predstavo.

Ko smo pred tremi meseci z našim pevskim zborom gostovali v Buenos Airesu v počastitev 20-letnega delovanja Slovenske kulturne akcije, nam je ob slovesu g. Nikolaj Jeločnik zaklical: „Novembra nasvidenje v Mendozi!“

Ta klic, ta obljuba se danes uresničuje.

G. Nikolaj Jeločnik, vodja gledališkega in glasbenega odseka Slovenske kulturne akcije, in ga. Nataša Smersujeva, redna članica Kulturne akcije, sta prišla, da Slovencem v Mendozi nalijeta čašo slovenskih literarnih umetnin in jo skupaj izpijemo na zdravje Slovenske kulturne akcije za njej jubilej.

Igralca nam bosta nocoj ponovila odrsko stvaritev

Hrepenenje, ki šta jo pred tednom uprizorila za izbrano občinstvo v Buenos Airesu.

Veseli smo te velikodušnosti članov Slovenske kulturne akcije, ter njihovo delo, njihovo ustvarjanje na kulturnem polju nadvse cenimo. Odrska umetnost zahteva velikih žrtev, posebno še zdomska, ko vse zavisi od igralčevega idealizma; idealizma, ki je skoraj vedno podlaga vsemu kulturnemu ustvarjanju. Tudi današnja predstava „Hrepenenje“ je sad neizmernega idealizma.

Hrepenenje. Že beseda sama je očarljiva. Kadar pa nam hoče izraziti resnično hrepenenje po lepoti in dobroti, zadobi še poseben čar. Prav zato jo je avtor izbral za to dramsko delo, s katerim nas hoče zdramiti iz vsakdanjega življenja ter v nas zbuditi smisel in želje za duhovne dobrine.

Zato s hrepenenjem pričakujemo trenutka, ko nam bosta igralca predstavila štiri stebre slovenske jezi-

kovne umetnosti: Linhart, Prešerna, Cankarja in Preglja, ki so vsak v svojem času in na svoj način dali podlago slovenskemu izrazoslovju, slovenski kulturi.

Ne bom zapisal za sklep, da se je zastor zagnil. Ni se zagnil, ker ga ni bilo. Že lep čas vneto gledališčim brez zastora (ki po Vilarjevo, če me spomin ne vara, pomeni smrt gledališča!): nočem prepreke med publiko in igralcem. Hlepim po tesnem stiku in živi povezanosti igralca z gledalcem – zastor je, po moje, prepreka igralskemu slapu in bujnemu toku dramatičnega dejanja. Da bi bil slap silnejši in dramatično dejanje polnejše – temu je veljal gledališki del V. umetniškega večera. Pravična kritika naj oceni njegovo vrednost ali nevednost. Kot kronist sem popisal njegov ustvarjalni dej. Drugo vse: Videant consules!... A HREPENENJE ostane: po deskah, po igri, po kreativnosti, po – LEPOTI.

nikolaj jeločnik

o predstavi so pisali

SVOBODNA SLOVENIJA, slovenski tednik v Buenos Airesu, je 5. decembra letos prinesla daljše razmišljanje o 2. delu 5. umetniškega večera Slovenske kulturne akcije. Podpisal ga je j – r (upravičeno sumimo, da priznan slovenski gledališčnik starejše generacije). Poročilo našim bralcem o predstavi HREPENENJE, kot jo ocenja kronist v Svobodni Sloveniji, posredujemo v prepisu.

»V soboto, 9. novembra 1974, ob 21, je SKA v sklopu jubilejnih prireditev ob 20-letnici obstoja priredila v gornji dvorani Slovenske hiše Peti umetniški večer, ki ga je pripravil gledališki odsek pod vodstvom Nikolaja Jeločnika, vodje tega odseka. Gledališki akt v dialogu za igralca in igralko, ki ga je kot izvirno odrsko stvaritev na izreze iz dramskih in pesniških umetnin mojstrov naše besede (A. T. Linhart, Fr. Prešerna, I. Cankarja in I. Preglja) zasnoval in pripravil ter v spretno dramatično dejanje povezal N. Jeločnik, je krstil Hrepenenje. Vabila so povedala, da bosta to delo igrala le dva igralca, avtor in ga. Nataša Smersu. Ker oba poznamo iz mnogo uspešnih umetniških nastopov, bodi v dramah bodi v komedijah visoke vrste, nam je za ta večer oznanjeni spored obetal velik umetniški užitek. Prijatelje našega gledališčenja pa je pritegnila tudi objavljena izjava režiserja in igralca Jeločnika, da se s tem nastopom poslavlja od gledališke dejavnosti, in so zato slutili, da bo na tem zadnjem odrskem nastopu skušal še zadnjič z vso dušo in srcem pokazati, kaj zmore njegov umetniški genij. In res – nihče ni bil razočaran!

Večer je vpeljal s kratkim nagovorom predsednik SKA dr. Tine Debeljak, pozdravil številne udeležence in na kratko razložil pomen tega večera ter posebej poudaril, da sta tu nastopajoča igralca tudi pred dvajsetimi leti odprla „odrsko delo SKA na 1. umetniškem večeru z odlomkom iz Ghéonove drame Igralec in milost, ter je torej ta nastop še poseben jubilej v jubileju“. Nato je nastopil Rok Fink in zaigral na kitaro pristrčno uvodno igro – uverturo a la española. Ta je potem vse dele gledališkega dejanja podobno uvajal in vezal z igrami, ki jih je sam izbral in zasnoval. Za njim sta stopila na oder Smersujeva in Jeločnik, (kronist navaja zdaj izrez iz uvodnega predstavitvenega dialoga, ki je nadvse natisnjen spredaj. – op. Glasa).

Prešla sta k igri in zaigrala prizor iz Shakespearove tragedije, Jeločnik Hamleta, Smersujeva Ofelijo. Jeločnik

je že v kratkem prizoru pokazal mojstrsko notranjo igro, preprosto, z lahnim nadihom bolečine in z osebno toplino. Tudi igra Smersujine Ofelije ni zaostajala: ustvarila je prepričljivo podobo ženske domačnosti in zaupnosti, njena igra blaznosti je bila umirjena in dobra.

Po uvodnem akordu pesmi hrepenenja kot vzgonu življenja iz Cankarjeve Lepe Vide (3. dejanje), ki veže poetični okvir celotnemu dejanju, se je prelilo dejanje v predstavo izseka iz Cankarjevega Pohujšanja v dolini šentflorjanski, kjer je Jeločnik igral umetnika – potepa Petra, Smersujeva pa Jacinto, in kjer pesnikovo in igralčevo umetniško hrepenenje po soncu in sproščenosti še močneje zagori v duši.

Prelep je bil šopek Prešernovih pesmi: Luna sije, Jezični dohtar, Soldaška, Hčere svet, Od železne ceste in Nezakonska mati. Posebno lepo in pristrčno je bila podana zadnja (Nez. mati). Uvod v Krst ni zaostajal, podan je bil z močno notranjo izrazitostjo, le igralec je preveč prizanašal svojim glasilkam. Skorajda je bil to višek večera, ne da bi hoteli postavljati ta ali oni del v višjo ali nižjo vrsto.

Prešerno sta se sprostila pri Linhartovem Matičku. Ta del je bil zaigran z vedro živahnostjo in dovršeno, čeprav je težko prehajati iz ene vloge v drugo. A prav v tem se pokaže igralčeva sposobnost. V odseku iz prvega dejanja Tavešlega dne je Jeločnik igral Matička, potem študenta Tončka in končno še barona Naletela, Smersujeva pa Nežko. Tudi tu gre za hrepenenje: Matička in Nežke po čimprejšnji zakonski zvezi, ubogega Tončka pa mladostna hrepenenja kar razganjajo.

Po prijetni vedrini tega dela je prišel na vrsto I. Pregelj v treh prizorih iz prvega dejanja svoje biblične tragedije Azazel. Jeločnik je igral vlogo Juda iz Keriota, Smersujeva pa Marijo iz Magdale. Oba, Juda in Magdalena sta na razpotju: Magdalena hrepeni po Kralju, ki prinaša odpuščanje in mir, Juda pa po plodni Magdaleni. Dvojno hrepenenje: eno vodi v odrešenje, drugo v izdajo in obup. Igra obeh igralcev je bila močna in visoka. Zdi se mi pa, da je v svoječasni predstavi iste tragedije Jeločnik igral še močneje in bolj doživeto. A upoštevati je treba, da je razvoj igre lažji v celotni igri, kjer se mu igra postopoma razvija do kraja. Menim, da je bila tedanja njegova kreacija vloge Juda sploh njegova najboljša odrska stvaritev.

ROJAKI!—PODPRITE GLAS SKA

ZA NJEGOV JUBILEJ MU POKLONITE

SVOJ JUBILEJNI DAR!

Pa tudi v teh kratkih prizorih je bil izredno močan. In Smersujeva je z doživeto notranjo igro dosegla velik umetniški uspeh. Kljub izrednemu naporu, ki bi lahko povzročil utrujenost, sta oba krepko vzdržala na višini. Obema prisrčne čestitke! Sebi pa za velik duhovni užitek!

Občinstvo se je obema navdušeno zahvalilo z dolgotrajnim ploskanjem. »

O gostovanju obeh igralcev s 5. umetniškega večera gledališkim delom med rojaki v Mendoza pod Andi je stalni dopisnik od tam Bb. pod naslovom Gledališki večer Slovenske kulturne akcije v Mendoza poslal naslednje kritično poročilo v Svobodno Slovenijo (12. decembra 1974):

»V nedeljo, 17. novembra 1974, smo doživeli v Mendoza pomembno gledališko predstavo.

V vrsti kulturnih in umetniških prireditve, ki jih je SKA pripravila za svojo 20-letnico, je bil v avgustu prvi na vrsti pevski nastop našega zbora v Buenos Airesu. Sledil je nato gledališki akt v zamisli in stvaritvi Nikolaja Jeločnika, ki sta ga oba igralca – avtor sam in ga. Nataša Smersujeva – ponovila v Slovenskem domu v Mendoza, ter s tem vrnila slovenski Mendoza njen pevski obisk v Buenos Airesu.

Nastopila sta na našem domačem odru, kateremu sta za to priložnost pripravila scenerijo Rudi Hirschegger in arh. Božidar Bajuk.

Program prireditve je imel povsem svojsko zamisel. Avtor si je zastavil nalogo, da prikaže lik umetnika v njegovem hrepenenju po sreči in ljubezni, po tepoti in dobroti, po vrednotah, o katerih človek sanja in izteza roke za njimi, kakor fant za rožo čudotvorno, pa so mu v življenju nedosegljive... In prav iz tega neutešljivega hrepenenja, iz tega trpljenja umetnika velikana se rode in nastajajo večkovite umetnine.

Za svoje izvirno delo je Jeločnik segel v srčko štirih naših slovenskih velikanov duha in besede, Linhart, Prešerna, Cankarja in Preglja.

Zamisel, da je različne prizore „izrezal“ iz različnih dram-skih del in prav tako izbral različne pesnitve, oboje iz del štirih naštetih avtorjev in vse povezal v enovito celoto pod skupno misel hrepenenja, je bila morda nekoliko drzna in

za razumevanje temu ali onemu poslušalcu nekoliko tvega-na oz. zahtevna.

Pa je Jeločniku v obliki, v kakršno jo je osebno znal odeti in jo postaviti na oder, povezano v presledkih s primernimi odlomki glasbene spremljave, zelo dobro uspela.

V spored so bili poleg uvodnega prizora Shakespearjevega Hamleta (Hamlet in Ofelija) povezani odlomki iz Cankarjevega Pohujšanja in Lepe Vide, Pregljevega Azazela, Linhartovega Matička in izbor iz Prešerna.

Predstava je v Mendoza ob zadovoljivo obilni udeležbi – zlasti mladine – dosegla velik in lep uspeh.

Jeločnik je kot režiser vsestransko uspel. V nepretrganem zaporedju posameznih prizorov in pesniških recitacij je znal vsakemu posameznemu delu vdahnuti pravo odgovarjajoče vzdušje in okolje, tako da je tudi poslušalca in gledalca na mah „potegnil v svoj krog“. Igra obeh je bila dobro pretehtana in doživeta, življenjsko prepričevalno podana.

Deklamatorično sta prav tako oba obvladala prostor ter bila povsem jasno razumljiva.

Seveda so publiko spontano pritegnili vsi trije prizori iz Matička. Prav posebno doživetje pa je bil „dramatiziran“ Prešeren, ki je bil v tej obliki podan tudi nekaj edinstvenega, zlasti v primerih dialoga. Morda bi edinole o moškem glasu pripomnili, da je bil v nekaj primerih prepospešeno zagnan.

Igralca sta nam s svojim odrskim obiskom prinesla na naš oder dragocen primer umetniške stvaritve, za kar jima gre vse naše priznanje in zahvala.

(Kronist omenja zdaj nagovor predsednika g. Staneta Grebena pred predstavo in izpiše iz njega nekaj odlomkov. Na drugem mestu prinašamo ta nagovor v celoti.)

Ob navdušenem pozdravnem ploskanju sta igralca stopila na oder in bila prav tako tudi za sklep deležna toplega priznanja ter obdarovana s cvetjem.

Po predstavi so bili vsi gostje (go. Nataša je spremljal soprog g. Miha Smersu s hčerko) povabljeni na večerjo, ki jim jo je pevski zbor pripravil na gostoljubni pristavi staroste naših pevcev g. Luke Grintala; prisrčni družini so se pridružili tudi naš dušni pastir g. Jože Horn, predsednik društva g. Stane Grebenc, arh. Božidar Bajuk in ing. agr. Marko Bajuk. »

hrepenenje

KO BI NE BILO v zdomskem svetu tako svetlih in odprtih noči, v katerih oživi spomin, da ga vidiš kot utelešenega v mesečini, in ko bi ne bilo rapsodov, tragedov in komikov, pri imenu vsakterega so zapisane številne zmage, in tudi ko bi ne bilo nekaterih starih kritikov, ki uravnavajo oslabelega duha, bi bilo zdomsko življenje prazno, nevzdržno in nevredno življenja ter bi ga moral zapustiti in si poiskati drugo okolje. Te stvari zdomstva – podobe, ideje in ljudi – je težko spoznati, ker je vse silno razredčeno in raztreseno po mestih, ravninah in gorah. Vendar v tem času, nov. 74, še eksistira, čaka in snuje.

To je čutil zd. Pavluh Vrtovec, ko je zvedel, da je igralec in režiser Nikolaj za 5. umetniški večer Slovenske kulturne akcije pripravil gledališki akt HREPENENJE za igralko in igralca; zasnoval ga je kot „svojsko odrsko stvaritev na izreze iz dramskih in pesniških del Antona Tomaža Linhart, Franceta Prešerna, Ivana Cankarja in Ivana Preglja“, kot je bil napovedal že prej. To naj bi bila izvirna počastitev SKA za njeno dvajsetletnico, obenem pa sta odrska ustvarjalca – duet N. N.: Nikolaj. Nataša – hotela reči s Cankarjem: Pozdravljeni vi vsi, ki ste naju tako zvesto spremljali na dolgi poti! Tudi sta zasnovala vse to, da bi pokazala, da stoji umetnost višje od vsakdanjih stvari in idej zdomstva in da je umetnikova naloga vzbujati plemenitost, pa tudi, da je umetnost za zdomstvo prepotrebna hrana.

Poleg izvajalca in pisatelja je bistveni del gledališča, da, njega osnovna sestavina, publika. Ko sta se Nataša in Nikolaj predstavila na odru, je bilo v gornji dvorani Slovenske hiše v Buenos Airesu okrog petdeset gostov: med prvimi T. in njegova žena, Sm. in žena, arh. M. in žena, rev. T., muzik Drago, dramatik Vesel, M. T., Lenkič, Debeljan, Julian, P., Mat., Frank in Pirnat, Milek in drugi. Zdomsko občinstvo je sprejelo igro in stik med igralcema

in občinstvom je bil dosežen ob 21.37. Nebo je bilo jasno, prve zvezde so se dvigale z bližnjih zidov in dreves.

Na obrazu igralca in igralke se je prikazala neka poduhovljena ekspresivnost. Ko sta stopila na oder, je on porinil lestev vstran, tako da sta ostala na deskah, med zaslonjenimi kulisami, kot ujeta. Pavluh je sedel nedaleč od odra, v dalji je bilo slišati zamolklo šumenje reke, po cesti se je monotonno razširjal promet, od neke je kovinasto hreščal tango, v cementnih stanovanjskih blokih so se vžigale luči. Kje je Amerika? Je tu mogoče govoriti o hrepenenju, je mogoče oživljati jezik tihega, v globino segajočega čustva? Ali ni hrepenenje bolešno? V teh ravninah zdomske Amerike je samo akcija zdrava, delo je pozitivno, delo, ki je denar. Zda pa je igralec postavil vse narobe: hrepenenje je zdravo.

(Medtem ko se je to dogajalo, se je na tretji cesti skupina zdomske publike zbrala v baru in nekaj snovala – nekaj konkretno, kritično stvarnega, vem, – a v bistvu je bilo tudi tisto snovanje čustveno zazrto.)

Za uvod je igralca, v duhovnem in duševnem razpoloženju Ofelije, spustila med občinstvo nekaj vrtin. Nato sta oba spregovorila v pristnem zdomskem gledališkem jeziku. Osnovna tema vse predstave je bila hrepenenje in to je prav v Lepi Vidi izraženo z največjim pesniškim in duhovnim izkustvom.

Takrat se je igralec sklonil prek odra, dvignil roke in z močnim glasom vzkliknil: „Pozdravljena, ti roža iz daljnih vrtov, iz naših gora, pozdravljena, Vida! Dolga je bila pot, trda in strma! Dolga je bila noč, temna on strašna! A vse je dopolnjeno, vse pozabljeno! (Ivan Cankar, Lepa Vida). Takrat je stala, to je Pavluh razločno videl, poleg igralke in igralca še neka tretja oseba, žena, ki se ji je poznalo, da je popotna žena. Stala je med obema, a je nista videla, čeprav sta govorila njene besede. Bila sta v

duhu z njo. Igralec je govoril: „Popotnik sem preromal svet prostrani... Dokler hrepenim, sem. Dokler potujem, hrepenim.“

Pavluh Vrtovec je začel premišljati, kaj je sploh hrepenenje, kako se kaže, kako živi, kdo ga pozna. V kakšnih oblikah nastopa na teh ameriških celinah, kajti nekaj ga mora biti tudi tukaj, morda zelo globoko, a je. K. dela, zida, skrbi; L. služi, presnavlja fizično imetje – to je način hrepenenja. Lončar piše razprave, eseje, prevaja iz zgornjih in spodnjih literatur; Jurkič politizira in se bori z mlino na veter, a ni Don Kihot, ker mu manjka za to mnogo. Končno je hrepenenje tudi tisti marksizem, ki obljublja srečo in raj na zemlji. In še mnogi drugi procesi človeške norosti vsebujejo svoj delček hr.

Medtem se je igralec N. znova vzel na odru in skupaj z igralco N. prevzel glas Vide: „V deželi sem bila, kjer ni bridkosti, a tudi ni hrepenenja. Tam je začasen paradiz. Sonce sveti samo sebi, cvetje je okamenelo, pesmi so

neme, beseda je mraz, od kamna so lica, roke so ledene...“ Se pravi, kjer je bridkost, je hrepenenje.

Morda je bil to vrh gledališkega akta. Bistveno je bilo izrečeno s Cankarjem in tudi ta zapis je sestavljen v glavnem v mejah tistega metafizičnega doživetja, ki ga nudi Cankarjeva beseda.

Gledališče ne živi in ne ustvarja zase – s svojimi oblikami in doživetji se spušča med gledalce in tam deluje naprej. Tako sta tudi oba igralca vlila v svojo publiko nekaj, kar je bilo treba presnoviti in podoživeti. Zato je Pavluh po predstavi, ko so se silni popotniki zdomskega sveta poslovili, zlezel na oder, legel na deske ter se zastrmel v nebo. Gledališče ne sme nikoli utihniti in obmirovati. Vedel je, da bo po tem gledališkem nemiru laže vzdržal stiske poznega novembra, ki prinaša deževje, samoto, telesne in duhovne omrtvelosti. Nato se je spustil na tla – nebo se je medtem premaknilo skoraj za polovico ameriškega kontinenta.

france papež

razstava zdomske umetnosti

likovni del V. umetniškega večera

Kot tretji del 5. umetniškega večera je Slovenska kulturna akcija ob 20-letnici pripravila RAZSTAVO SLOVENSKE ZDOMSKE UMETNOSTI. Pred dvajsetimi leti je prvi umetniški večer, ob rojstvu naše ustanove, v eni sami prireditvi predstavil delo vseh ustvarjalnih odsekov. Letošnji 5. umetniški večer ob jubileju smo razdelili v tri samostojne prireditve: prva je bila koncert Slovenskega pevskega zbora iz Mendoze, ki ga že 25 let tako uspešno vodi njegov ustanovitelj prof. Božidar Bajuk, redni član SKA v njenem glasbenem odseku. Drugi del je bil odmerjen gledališču z uprizoritvijo izvirnega gledališkega akta Hrepenenje, ki sta ga igrala Nataša Smersujeva in Nikolaj Jeločnik, redna člana v gledališkem odseku; predstavo sta igrala ponovila tudi v Mendozi pri tamkajšnjih rojakih. Tretji, sklepni del 5. umetniškega večera in naših jubilejnih prireditev pa predstavlja zdaj umetniška razstava, ki naj postavi k našemu jubileju podobo ustvarjanja slovenskih zdonskih likovnih umetnikov: ti bistveno dopolnjujejo ustvarjalno delo v Slovenski kulturni akciji.

Morda se zdi malo pozno sredi poletja v Argentini, decembra pripraviti likovno razstavo. A čas pred božičem se nam zdi zelo primeren, da predstavimo zbor najvidnejših zdonskih likovnikov z nekaterimi deli, ki so med nami. Na likovni razstavi bodo zastopani naši „stari“ likovniki iz prvih dni Slovenske kulturne akcije: France Gorše, Bara Remčeva, Božidar Kramolc, Milan Volovšek, Ivancvea, in Marjanca Savinškova; rod za njimi, ki ga predstavljajo Žirovnikova, Vombergar, Papež... in nazadnje še kdo. Slovenska kulturna akcija hoče tokrat zajeti starejše in najmlajše, da pokaže vrednote naše zdonske likovne umetnosti, pa rast novih ustvarjalcev med nami, ki pričajo, da vir slovenskega upodablajočega navdiha ni prenehal teči v naši krvi in našem duhu.

Ni namen ob tej priložnosti poudariti kulturni pomen likovne umetnosti med nami. Slednji ve, da je bistveni element v našem kulturnem ustvarjanju; zdi se nam pa potrebno poudariti razmerje občinstva do naše umetnosti. Po 25 letih našega prihoda v Argentino smo se Slovenci s pridnostjo in sposobnostjo že povzpeli na gladino udobnosti, ko smo se v svoji intimnosti vsakdanjega okolja že otesli emigracijske navlake ter eklekticizma, to je: zbiranja starega pohištva in poceni okrasja od vsepovsod, ne malokdaj iz starinarnic... ter si postavljamo novodobne hiše in si urejamo notranjo opravo že po svojem okusu.

In čisto gotovo spada med to moderno notranjo opravo naših stanovanj v prvi vrsti umetniška slika; ne samo fotografija, še manj pa poceni produkcija tiskanih kičastih

sentimentalnih podob. V naše bivališče gre izvirno delo slovenskega likovnega umetnika! „V vsako slovensko stanovanje slovensko umetnino!“ je svoj čas postavil geslo našim razstavam pokojni Marijan Marolt. Sleherni med nami, ki si opremlja nanovo svoje stanovanje, naj misli na to geslo in ne bo mu žal. Kdor kupuje danes slike po trgovinah, bo z lahkoto ugotovil, da ga tiskane podobe v okvirju ne stanejo mnogo manj kot slovenska izvirna umetnina. Ugotovil bo morda še to, da pride okvir sam izredno drag v razmerju do umetnine, da pa z okvirjem kupi samo brezčuten les, dočim da slika duha, umetnino, ki se slednji hip odkriva našim očem v novi podobi in vrednosti. Brez ozira na to, da z odkupom slovenske umetnine podpira Slovenec tudi svojega sorojaka slovenskega umetnika likovnika, ki je prav tako integralen član slovenske skupnosti kot slovenski industrijalec. Še toliko bolj pomemben, ker je ustvarjalec slovenskega duha in se ta upodablja v njegovem delu. Kulturno delo je tisto, ki naši emigraciji daje notranjo ceno in ki se upošteva in se bo upoštevalo tudi v domovini. Po njej nas vrednotijo. In če imaš tako delo slovenskega umetnika v svojem stanovanju, ti krasi dom, pa ti daje tudi zavest, da hraniš pri sebi neko živo, z našim srcem utripajočo stvaritev slovenskega duha, ki ima poleg tega še v razvoju slovenske likovne umetnosti svojo zgodovinsko ceno. In tako delo z vsakim letom pridobiva tudi na materialni vrednosti. Kdor kupuje slovenske umetnine, ta nalaga svoj denar rentabilno: vrednost se mu veča; njegova osebna potrošnja se mu ne računa samo v mecenstvo, ampak mu je resnično tudi pridobnina k vrednostnemu premoženju.

Pa ne prirejamo razstave samo zaradi tega, da vzbudimo v občinstvu samo željo po pridobitvi slovenske umetnine, temveč sploh zato, da pokažemo na slovensko umetnost kot tako, da jo spoznamo, kakšna je in kam teži v umetnostnem smislu. Radi bi jo prikazali, da jo spoznamo in šele potem vzljubimo. To je glavni namen naše razstave, poleg tega seveda še to, da dopolni prizadevanja Slovenske kulturne akcije na področju upodablajoče umetnosti.

dr. tine debeljak

Slovesni začetek LIKOVNE RAZSTAVE, ki bo pripravljena v gornji dvorani Slovenske hiše v Buenos Airesu, bo v soboto, 21. decembra 1974, ob osmih zvečer. Razstava bo odprta v dneh od 21. do 31. decembra (razen praznične dni), vselej v večernih urah od 18. do 21. Nekateri razstavljene umetnine bodo na voljo v odkup obiskovalcem.

dr. rajko ložar sedemdesetletnik

DASI sem v tesnem stiku z njim že odkar sva istega leta maturirala (1922), sta me šele Ameriška domovina in koroški Tednik opozorila na njegovo sedemdesetletnico, ki jo je doživel 28. avgusta 1974. Po sliki bi ga po 30 letih ne spoznal več, toda njegov lik in njegova osebnost sta tako sveža v meni kot tedaj, ko sva živela v istem kulturnem vzdušju med obema vojnoma. Nastopala sva skupno že pri Križu na gori, pri Domu in svetu, kateremu sva bila celo urednika (1930), pa pri Slovincu, kakor tudi pri Narodni galeriji in bogve kje še. In zdaj pri Slovenski kulturni akciji, katere redni ustvarjalni član je od vsega početka, sodelovnik naših revij do danes. Naj nam oprostijo, če prihajamo s čestitkami šele po zamudi nekaj mesecev. Toda še vedno je čas, da prikažemo njegov lik in njegovo delo še v letu njegovega jubileja, zlasti še, ker je prav on tako malo poznan med mlajšim občinstvom, pa spada v sam vrh slovenskih kulturnih delavcev v emigraciji.

Če bi hotel napisati o dr. Ložarju tudi samo informativen članek o njegovem delu, samo omenjati njegove položaje in naslove njegovih razprav, člankov, spisov in njih pomembnost, bi porabil par številčk Glasa. Jasno, da tega ob tej priložnosti ne morem tvegati. Zato naj bo za prvo potrebo samo par oznak, ki naj pokažejo njegovo ogromno delavnost ter nje prodirnost.

Rodil se je v Ljubljani v gostilni „Pri kaplanu“, ki jo je poznal sleherni, ki je kdaj kolovratil po šentpeterskem nabrežju od Prešernovega spomenika do Zmajskega mostu. Ni še končal srednje šole, ko je že hodil poslušat predavanja na univerzo. Pozneje se je vpisal na klasično arheologijo pri prof. Moletu kot glavni predmet, zahodno umetnost pri Izidorju Cankarju pa kot stranski. Pa on je hotel več: šel je na Dunaj, kjer je za rigoroz pripravil razpravo iz antične filozofije, namreč o predsokratski filozofiji, o Platonu in Aristotelu in učencih obeh. Toda promoviral je na podlagi teze o rimskih skorfagih v Noriku in Panoniji. Vse izpite, tako v Ljubljani kot na Dunaju je opravil z odliko (1927). Po opravljeni vojaški službi v Bileci je potem začel v Ljubljani svojo znanstveno kariero: bil je knjižničar v muzeju, nato je urejeval in preuredil predzgodovinsko gradivo, rimsko in porimsko, ter postal istočasno namestnik in pozneje direktor Etnografskega muzeja, ki ga je postavil na nove moderne osnove. Poleg tega se je habilitiral na ljubljanski univerzi kot privatni docent za klasično arheologijo, ki jo je tudi predaval. Kot tak se je umaknil na Koroško, kjer je bil tudi profesor in zadnji direktor begunske gimnazije v Peggezu v Lienzu, obenem pa tudi vodja hrvaške, madžarske in litvanske ljudske šole. Od tam je 1952 prišel v ZDA, kjer je nekaj let delal v tovarni kot inšpektor do 1956, ko je postal ravnatelj mestnega muzeja v Manitowocu. Kot tak je 1969 stopil v pokoj, ki pa mu pomeni samo mir za novo delo.

Tak je njegov zunanji potek življenja. Vse bogatejše pa je njegovo delo in njega pomen.

Ložarjevo znanje je ogromno ter je strokovnjak na več področjih. Je arheolog, filozof, kulturni zgodovinar, umetnostni zgodovinar in kritik, literarni kritik, etnolog, zbira-

lec gradiva, knjižni organizator, esejist, šolnik itd. Še kot začetni visokošolec nas je presenetil s svojo globoko kritiko Spenglerjevega Propada Zahoda, v Križu na gori. Pionirska je bila njegova ocena Vodnikovih Vigilij, kakor tudi uvod v Antologijo slovenske lirike, kjer je prvi uporabil kriterije umetnostne kritike na literarnem polju: pesem mu je bila lik! Bil je več let poročevalec vseh likovno umetnostnih pojavov v slovenski javnosti, ter kritik v Slovincu: oster analitik in drzen razsojevalec najnovejših stvaritev (v tem se je ločil od Marolta, ki je bil siguren samo v zgodovinskem gradivu). Pisal je eseje o mladih umetnikih (Gorše), slikarjih in pesnikih. Kot tak je bil dve leti celo sourednik Doma in sveta z mano in Vodnikom, sourednik Kroga itd. Kot znanstvenik je bil član Leonove družbe, bil v uredništvu Zbornika za umetnostno zgodovino, kot zgodovinar član Muzejskega društva za Slovenijo, pa Zgodovinskega v Beogradu ter je pisal v njihove znanstvene revije. Kot esejist je bil član Pisateljskega društva ter mladega PEN-kluba.

V stotine gre število njegovih člankov in razprav iz raznih področij. Iz literarnega sem že omenil. Tudi iz umetnostnega, kjer je bil tudi pri prirejevalcih raznih razstav ter v razsodiščih, zlasti kot tajnik Narodne galerije. Največ strokovnih člankov je napisal iz področja klasične arheologije, poročajoč o uspehih svojih izkopavanj na terenu, ki jih je vodil več let. Tu je bil strokovnjak, priznan tudi v svetu. Spominjam se, da se je veliko govorilo o uspehu, ki ga je dosegel na shodu svetovnih arheologov v Ljubljani s svojim poročilom v latinščini. Njegovo pravo področje, v katerem slovi naravnost kot pionir, pa je etnologija. Preuredil je in na novo postavil etnografski muzej, ustanovil revijo Etnolog, v katero je napisal najpomembnejše članke. S Slovenskim narodopisjem je postavil temelje slovenski etnologiji. Očrtal je predmet tega raziskovanja in mu določil metode. Začel je od temeljev, na katerih grade sedaj drugi. Z vsem tem delom: literarnim, esejističnim, znanstvenim, uredniškim, organizatorskim itd. je stal v središču slovenskega kulturnega ustvarjanja v domovini, s svetovljanskim zagonom v našem provincializmu.

V emigraciji je svoje znanstveno delo nadaljeval na Koroškem ne samo kot šolnik, temveč kot organizator svojih dijakov za zbiranje etnografskega gradiva o starih stavbah na Koroškem. Ogromno gradivo, ki ga ima nabranega o koroški hiši, še čaka objave, dasi je pripravljeno za tisk že dalj časa. Menim, da bi bila dolžnost emigracije izdati tako delo, kljub vsem stroškom, ki jih tisk zahteva. To je njegovo glavno delo takoj ob vstopu v emigraciji. V ZDA pa se uveljavlja v poročanju o slovenskih in slovenskih umetnostno zgodovinskih pregledih v angleških znanstvenih časopisih in enciklopedijah (o ruski umetnosti, o prof. Moletu); sicer pa priobčuje članke tičoč se folklorne kakor tudi ameriške slovenske kulturne tradicije.

Najtehtnejše slovenske dosežke iz ameriške dobe pa je priobčil prav v publikacijah Slovenske kulturne akcije, tako v Zgodovinskem zborniku in v Meddobju. Za Maroltov življenjepis slikarja Petkovška je napisal študijo o Petkovšku, pa tudi o Maroltu kot umetnostnem zgodovinarju.

SLOVENSKA KULTURNA AKCIJA
v spomin svojega ustanovnega člana

razpisuje
leposlovno nagrado
dr. ignacija lenčka

za izvorno prozo: novelo ali črtico z najmanjšim obsegom 10 (deset) tiskanih strani revije
Meddobje

Za nagrado je poklonjena vsota 1000 (en tisoč) ameriških dolarjev, ki bo razdeljena v sedem nagrad:

prva nagrada: 300 dolarjev
druga nagrada: 200 dolarjev
tretja nagrada: 150 dolarjev
četrti, peti in šesti nagrada: po 100 dolarjev vsaka
sedma nagrada: 50 dolarjev

- slog ni predpisan; tekst pa mora ustrezati umetniški kakovosti in 3. čl. pravil Slovenske kulturne akcije: „Idejni temelj Slovenske kulturne akcije je naravni etični zakon, potrjen in izpopolnjen po krščanskem svetovnem nazoru.“
- sodeluje lahko samo pisec, ki stalno živi ali v zamejstvu ali v zdomstvu
- rokopise je treba poslati v 2 (dveh) tipkanih izvodih na naslov: Slovenska kulturna akcija – Leposlovna nagrada – Ramón L. Falcón 4158, Bs. Aires, Argentina, do 30. junija 1975 (datum poštnega žiga). Rokopisi morajo biti opremljeni samo s psevdonimom. Točni podatki o avtorju in njegov naslov naj bodo v posebnem spremnem pismu, opremljenem z istim psevdonimom. V primeru da isti pisec sodeluje z več deli, mora poslati vsako v posebni kuverti. Spremne kuverte s pravim avtorjevim imenom bo ocenjevalna komisija odprla šele na dan razglasitve nagrad.
- ocenjevalno komisijo sestavljajo: dr. Vinko Brumen, dr. Tine Debeljak, Ladislav Lenček CM, prof. Karel Rakovec in urednik France Papež; glasovanje komisije je tajno; če kakšen član komisije sodeluje tudi pri natečaju, izgubi pravico do glasovanja
- ocenjevalna komisija lahko kakšno nagrado razglasi za nedoseženo, če meni, da nobeno predloženo delo ne ustreza potrebnemu merilu kakovosti; v tem primeru ostane za nagrado odmerjeni denar na voljo uredništvu Meddobja, ki ga more, v dogovoru z darovalcem nagrad Ladislavom Lenčkom CM, porabiti za drugačno podporo piscem
- nagrajeni teksti bodo namenjeni objavi v reviji Meddobje; nenagrajeni pa bodo vrnjeni avtorjem, kolikor bi se pisec in urednik Meddobja drugače ne pogodila

buenos aires, 1. decembra 1974

V 70. letu je on še ves v delu. Kjerkoli naj bo ali kadarkoli, on bo našel predmet za znanstveno obdelavo in pobudo za nov pogon slovenske kulturne ustvarjalnosti.

Toda kljub tako ogromnemu kulturnemu delu, ki ga je opravil dr. Ložar in ki ga opravlja, pa je med našimi ljudmi začuda malo poznan. In mnogim ga bodo šele prav ti priložnostni članki ob njegovem jubileju odkrili kot človeka, ki spada gotovo med kulturno najbolj izobražene in zaslužne Slovence v eksilu. Edinstven kulturni delavec, bi

lahko rekel. Vedno mlad z novimi idejami in novimi pobudami, toda usojeno mu je, nekako tako kot vsem reformatorjem in pionirjem: biti sam in kričati po napredku v svet, ki pa se upira, a se vendarle s časom orientira po njihovi sledi.

Slovenska kulturna akcija, med katere najvidnejšimi in najvrednejšimi ustvarjalnimi člani je jubilar, kliče doktorju RAJKU LOŽARJU – še mnogo let!

dr. tine debeljak

vladimir kos, v album čisto slovenskega človeka

dr. Valentinu Meršolu za osemdesetletnico – od enega izmed tisočev, ki jim je bil pred 29 leti rešil življenje na Koroškem...

Jaz bi rad zmeraj –
vsaj z enim očesom –
zrl v nebo,
z enim očesom srca
Tja,
kjer je tu in povsod in tam
neskončno Močnega,
neskončno Dobrega.

Z drugim očesom srca, gospod doktor,
rad bi ujel nekaj Vašega,
kar se ne more vzeti.

Toliko mrež je v očeh
zgodovine.
Toliko sonc
nosi temine obraz.
Jaz pa bi z desnim ušesom
rad se sklonil k Srcu
Vstalega,
kjer bije čas.

Z drugim ušesom duha, gospod doktor,
rad bi dojel nekaj Vašega,
s čimer se da umreti.

V japonskih gorah, 13. avgusta 1974

berta pribca poetična kozmologija

NOVA pesniška zbirka BERTA PRIBCA V kljunu golobice, (izšla kot Pesniška uresničevanja 1, v avstralski Canberri 1973) ni otožna idila o izgubljeni mladosti, temveč rezek, trpek spopad z velikokrat nič kaj prijazno socialno in tudi politično resničnostjo. Tudi z resničnostjo naših slovenskih ljudi. Z resničnostjo onstran oceana, z „umbrjenimi zvezdami“ tam „na koncu sveta“, v Melbourne, v Veroni, a tudi v domačih primorskih vinogradih, kjer so „bombe čričkom razbile ušesa“.

Nova Pribčeva pesniška knjiga, enajst let po njegovi prvi pesniški zbirki Bronasti tolkač, ki je sploh prva slovenska knjiga v Avstraliji, dokazuje, da Bertov pesniški svet vendarle ni tako enostaven, preprost, kot se je morda še zdelo po branju njegove prve knjige poezij.

Pribčeve pesmi niso le pogled nazaj, k „trem brezam v dolini pod vasjo“, ki jih opisuje v prvi zbirki; niso le umik v „tiho preprostost škrla pred domačim pragom“, temveč so tudi pogled naprej v našo in svetovno bodočnost. Kajti nekdanjo bolj enosmerno pesnikovo pokrajinsko idiliko vedno bolj preplavlja, lahko rečem, kozmična zavest o našem bivanju v prostoru in času. Na docela samsvoj način se pesnik spaja s celotnim stvarstvom, doživlja ga v polnosti in brez odmika. Predaja se mu, kot se ljubica preda neizprosno ljubimcu.

Na trenutke sem kar fizično začutil in doumel resnico sporočila nove Pribčeve knjige: To je moj svet / poln sebe in sanjastih trav. / Jutri, ko bo zarja, / bo treba spet ven – v temo / polno rož, ptic in sonca.

Nekateri verzi so neponovljivi, posrečeno uresničeni v doživeti pristnosti izraza in misli: In seveda, rad bi imel bokal vina, / da bi se mi zajemalka zdela večna.

Pribčeva fizična prisotnost v svetu je izredno občutljiva, drhteča prisotnost, ki se razdaja za človeka in svet v posebni poetični teologiji, ki ni spekulativna, metafizična, idealistična in spiritalistična, temveč tuzemska, tostranska, konkretna, socialno angažirana.

Pribac ni nikoli v oblakih, temveč vedno na trdem in trdnem istrskem kamnu, pri usodi svojih velikokrat socialno deklasiranih rojakov.

Zato ne sprašuje v pesmi Eno zajemalko časa le o vprašanju humanizma in humanitarnosti, religiozne večnosti, temveč tudi popolnoma konkretno po svetu, kjer ne bi bilo „nič vojakov, duhovnikov, policajev in smodnika“.

Taki verzi se bodo zdeli marsikomu neprijetni, neprimerni, da, bogokletni. A menim, da gre pri vsem vendarle za po-

šteno literaturo, četudi je prav, da se poet takšne terminologije ogiblje.

Saj je pesem V kljunu golobice, ki daje naslov celotni zbirki, ena močnih religiozno teoloških pesmi. V njej – pa ne samo v njej – je Pribac utemeljeno izpovedal osnovnice verovanja in darovanja. Pesem je kot sporočilo starih očakov in prerokov:

V klasju polnem sonca / počiva božji kruh / in v viharjih, ki lomijo in ubijajo, / razodeva Stvarnik svoj obraz. // In če izročim svoj nemir / v kljun golobici / in če zbežim na konici vetra, / bo svet še vedno v meni, / ujet v sanje, ki nosijo v sebi veselja.

To je nepronicielna Pribčeva kozmologija, nič kaj enostavno sporočilo, ki pa je kljub vsemu iz mesa in krvi: Kjer se križajo prepadi vsemirja, / in prah minulih svetov / se združuje po novih oseh.

Vedno znova vzpostavi Pribac zvezo s konkretnim človekovim bivanjem, z življenjsko resničnostjo, tu ali tam. Stalno postavlja v ospredje kot jedro bivanja našo lastno eksistenco, naš lastni blišč in lastno bedo, ki ju osmišlja vsepreplavljajoči božji duh.

Še v sanjah je Pribac takorekoč na tleh, na domači zemlji, v rojstni Istri, pod dišečimi oljkami, v naročju mehkih trav.

V Pribčeve pesmi vdira vedno znova tujina. Pesnik obžaluje izgubo zahodne družbene komunikativnosti, vidi izolacijo posameznikov, brezbriznost do drugačnih, odtujenost in obup kot posledico družbene krutosti. V nasprotju s super-modernimi avstralskimi meščankami se mu stoji po „preprostih slovenskih dekletih, ki so imele vsaj vonj po ljudeh“.

V enem novejših zvezkov Meddobja (XII, 1) je Bert Pribac objavil nekaj močnih pesmi, ki potrjujejo ugotovitve, kot sem jih zapisal zgoraj. Konkretnost in istočasna kozmična abstraktnost doživetja, ki povezuje resničnost v tujini s fikcijo o domači stari zemlji in ki istočasno poletava v transcendentale religiozno podoživetega zemeljskega, ki je zakoličeno z jasno socialno kritičnostjo, to je tudi pesniški svet, ki ga Pribac zreali v Meddobju.

V tej velikokrat trpki poeziji je veliko vprašljivosti, veliko bolečine samotnosti in obupa ranjenega: Trs, ki ga veter maje / v sivini jesenskih večerov, / je čisto sam, kakor nemir moje duše / pod temnimi oblaki, / ki jih podi morjak.

In vendar je to tudi bolj optimističen. boli razporeženiski Pribac, ki smo ga nekoč, ob koncu petdesetih let poznali

razmišljanja

po istrskih razpoloženskih in ljubezenskih pesmih, objavljenih v ljubljanskih Mladih potih ali koprskih Borih.

Pribac se zaveda ogroženosti našega časa, po svetu (Ris v oceanu), a tudi doma. Tu je psihoanalitično važna tema skrivnostna pesem domače katalizme Sanje, natisnjena v že omenjeni številki Meddobja:

... je v brezlistnih vejah / domačega sadovnjaka pred hišo / sedel neznanec in se pital / z mastnim mesom zrelih sliv. // Pod vasjo, po kolovozu navzdol / in med travniki naokrog, / je čisti pesek za celo ped / prekril vsako sled vaščanov in njihovih voz.

In vendar je osnovno poslanstvo Pribčevega sveta poslanstvo samozadostne preprostosti, izraženo v eni izmed pesmi iz zadnje zbirke:

pogovori z ustvarjalci

Gospod Pribac, nekateri kritiki so zapisali, da ste pesnik Istre in tujine. Kaj vam pomeni rodna Istra?

Istra, slovensko morje, svet Lepe Vide, je bila zame vedno tisti pomembni slovenski svet, kjer se je naš provincializem soočal s številnimi vplivi širšega sveta. Poleg kozmopolitizma tega slovenskega sveta pa me je vedno privlačil in vzpodbujal naš trdni, trpki slovenski istrski svet. Z našimi preprostimi ljudmi sem skušal deliti usodo, iz njih sem izšel, za njihove pravice sem se skušal boriti. Njim ostajam zvest.

Vaše pesmi niso le pesmi vračanja v rojstne kraje. Kaj niso tudi pesmi kritičnih spopadov?

Res je. To so tudi pesmi spopadov, pesmi kritike. Na primer kritike težkega socialnega življenja v tujini, pesmi odtujitve, pesmi izgubljenosti, a tudi uporniške, če hočete, politične kritične pesmi. Pa tudi novodobne religiozne pesmi. Tega ne smete prezreti. A še marsikaj. Recimo ljubezenske, recimo pokrajinske pesmi.

Nedavno ste se ob obisku v stari domovini po šestnajstih letih odsotnosti udeležili mednarodnega pisateljskega srečanja v Piranu in Portorožu. Kakšen vtis ste dobili?

V stari domovini sem bil štiri tedne. V glavnem sem se dobro počutil. V teh letih se je marsikaj spremenilo. Pogovori so postali v glavnem bolj civilizirani. Marsikje, posebno v kotih, se kaže zrelost v iskanju novih resnic. Splošna želja po močni slovenski avtohtonosti in avtonomni suverenosti je nasploh izredno močna. Moram reči, da sem spoznal mnogo kvalitetnih pisateljev, mnoge zrele osebnosti. Na portoroškem sestanku PEN-a me je Bogdan Pogačnik predstavil in izzval na diskusijo. V debati sem jasno povedal, da sem proti nazadnjaškemu pojavu v kulturi in družbi, a da je na razvoj naše zdomske umetnosti, ki je naredila vsesplošen razvoj, treba gledati objektivno. Krog okoli Meddobja, tudi delovanje dr. Tineta Debeljaka, je treba priznati kot kvaliteten in važen doprinos k sodobni vseslovenski kulturi. Mnogi so izrazili solidarnost z mojimi besedami, vendar je vprašanje, kdo bo prvi, ki nam bo kaj javno priznal. Mnogi ustvarjalci, kritik France Vodnik, črnogorski pisatelj Miodrag Bulatović, objek-

So vsakdanje poti, ki se vijejo / tiho mimo domačij, / v katerih žive preprosti ljudje, / ki so jim zvezde le luč / ob večernem odmoru...

BERT PRIBAC, ki ga v zamejstvu in zdomstvu poznamo iz objav v Meddobju, tržaškem Mostu, buenosaireškem Zborniku Svobodne Slovenije, je avtor, ki hodi „po davnih stezah“, ki se „pogovarja s prijatelji“, ki še „nosijo obraze iz otroških let“, a ki že morda spijo „v senci cipres“. Vendar pa je Pribac tudi pesnik, ki je znal svoje hrepenenje po pretekli domači mladostni idili združiti z analizo časa in z bistro kozmično perspektivo bodočih možnosti „boljšega, novega človeka“.

l e v d e t e l a

bert pribac, pesnik dveh kontinentov

tivni Branko Rudolf, informirani Bogdan Pogačnik so bili, ki so se postavili za objektivno presojo slovenskega kulturnega položaja. Seveda temu nasprotujejo različni omejenosti, na primer Andrej Kokot iz Celovca, Košuta iz Trsta in drugi. Zanimivo, da velikokrat zamejci, a tudi dogmatični avtorji in – oportunisti kot Veno Taufer iz Ljubljane, pisateljica Kraigherjeva in drugi. Nima pomena, da vse take imenujem. Moj splošen vtis je kljub kontroverzam ugoden. Še naprej se moramo truditi za splošen enoten slovenski kulturni prostor, ki sega od domovine preko zamejstva do zdomstva.

V Avstraliji vodite v Canberri medicinsko strokovno knjižnico. Ali sodelujete tudi v angleškem kulturnem svetu?

Ne sodelujem le v različnih zamejskih in zdomskih revijah, na primer v Mostu in Meddobju, temveč pripravljam v lastni zasebni tiskarni posebno novo serijo literarnih izdaj. Začel bom namreč, po dveh izdajah Pesniških uresničevanj, izdajati knjižice v angleškem jeziku. V prvi publikaciji bom predstavil s pomočjo zamejskih kulturnih delavcev našo novo slovensko pesniško ustvarjalnost. V posebni antologiji bom zbral nekaj primerov naših najboljših poetičnih dosežkov. Za to antologijo s spremno besedo bom izdal tudi posamezne slovenske avtorje v angleščini. Ker imam kot knjižničar aktivne zveze po vsem anglosaškem svetu, od Kanade do Združenih držav, od Indije do Južne Afrike, bom knjige skušal uveljaviti na celotnem področju, ki sem ga že začrtal. Predvsem bo nekaj sto izvodov vsake publikacije dobilo zastoj nad sto glavnih beletrističnih knjižnic v tem celotnem prostoru, a tudi univerze in inštitucije. Veseli me, da mi boste pri tem delu pomagali tudi Vi. Pa tudi obratno, v slovenščino bom prevedel nekatere avstralske, pa tudi druge avtorje.

Česa si najbolj želite?

Želim si, da bi mi Bog naklonil nekaj zdravja in moči, da bom številne načrte mogel uresničiti. Od zdravja zavisi tudi uresničitev mojih nadaljnjih pesniških načrtov. Čez dobri dve leti bom skušal obiskati Evropo. Upam, da se bova tedaj že mogla pogovarjati o novih literarnih načrtih.

s pesnikom se je na dunaju pogovarjal l e v d e t e l a

LE z razumevanjem, s priznanjem in z velikodušno pomočjo svobodne slovenske kulturne ustvarjalnosti žejnih slovenskih rojakov v zamejstvu in zdomstvu, ki so od rojstva Slovenske kulturne akcije pozdravili njeno pojavnost in razumeli njeno poslanstvo v slovenskem kulturnem prostoru, smo zmogli delati in vztrajati teh dvajset gmotno več kot težavnih, po ustvarjenih sadovih naše dejavnosti pa več kot bogatih let.

20 – LETNICA SLOVENSKE KULTURNE AKCIJE je vreden in primeren jubilej, da nam vsi naši prijatelji s svojim gmotnim darom omogočite delo še za novih 20 let.

Z vašo gmotno pomočjo, rojaki, živi žlahtna dejavnost slovenskega kulturnika v svobodi. Brez nje je slovenska kulturna plodnost v velikem svetu zapisana smrti.

france papež, iz buenos airesa v tokio

Dragi gospod,
 prijeten je ta večer
 sredi vročega poletja –
 oceani so upadli,
 sonce, ki je žgalo čez dan,
 se je spremenilo v žarečo rdečo kroglo
 na obzorju prevlečenim z dimom.
 Prijeten večer,
 ki me napolni z vero,
 ko odhajam v višje kroge
 in po suhih poteh
 pridem pred Vašo globel,
 kjer je slišati psalmov melodijo.
 Drhteča milost se je približala
 in skrita lepota vic sveta
 vžiga netivo za ljubezen.

In onkraj vere je kot onkraj morjá:
 otroci med drevjem,
 pastirji
 in rojaki,
 kamenita pokrajina, nato smrekovje in sinje nebo.
 Želim Vam prijeten večer,
 pójďte na svoja obrežja
 in strmite v skrivnosti našega očiščevanja,
 spirajte besede med peskom in algami,
 gospod,
 tiste besede, ki nas ohranjajo čez leto
 v teh krogih sveta.

Gornje voščilo je France Papež poslal za lanski božič pesniku
 Vladimiru KOSU na Japonsko.

o nas pišejo

Pod stalnim zaglavjem Zamejska in zdomska literatura je prof. Martin Jevnikar v 5-6 številki letošnje tržaške MLADIKE napisal dve strani dolgo razmišljanje o pisatelju FRANKU BÜKVIČU ob izidu njegovih novel LJUDJE IZ OLŠNICE, ki so lani izšle pri Slovenski kulturni akciji kot njena 87. publikacija. Uvodoma kritik Jevnikar opozori na izid knjige, nato pa predstavi Bükvičovo življenjsko pot, kot jo sam predstavlja v opombah v knjigi. Omenja izid njegovega prvega romana Brezdomci, ki ga je bil ocenil v Mladiki leta 1970 (str. 165). Nato pa se na dolgo pomudi ob Ljudeh iz Olšnice. Jevnikarjevo tehtno razpravljanje o tej najnovejši Bükvičevi knjigi ponatiskujemo:

„Tudi v drugi knjigi – LJUDJE IZ OLŠNICE – se je (Bükvič) povrnil v rodno Prekmurje, saj je Olšnica le staro ime za Mursko Soboto, pisatelj pa ga je posplošil na vse Prekmurje. Snovna novost knjige je predvsem v tem, da je Bükvič kot prvi prikazal življenje in usodo Židov, ki jih je bilo samo v Murski Soboti nad petsto ter so obvladovali vse gospodarsko življenje v tej pokrajini, roke pa so stegovali tudi po štajerski. Ker so se čutili tujce in jih domačini niso sprejeli medse, so spreminjali po razmerah tudi politično prepričanje, v bistvu pa so bili vedno madžaroni. Bükvič se je globoko vživel v njihovo tragično usodo, ki se je za vse zaključila v plinskih celicah v Ausschwitzu.

Najdaljša novela – nekaj kratek roman na 155 straneh – je Upanje. Osrednja oseba je Žid Glatštajn, trgovec in mesar, bogat in ugleden mož, toda silno prilagodljiv ter vidi le sebe in svojo družino. Poročil se je s premožno Slovenko, prestopil v protestantizem, toda vojna ga je spodsekala. Jugoslavija ga je mobilizirala, srečno se je rešil vojnega ujetništva in se vrnil domov, žena je obvarovala trgovino, da je niso domačini izropali, tudi z Nemci in nemčurji je kar dobro vozil. Izobesil je nemško zastavo, istočasno je skrivaj podpiral partizane, s katerimi se je povezala njegova hči šarolta. Pisatelj pravi o njem, da »je bil mož stvarnosti, ki je z odprtimi očmi gledal na življenje. Bil je sebičnež, ki ni poznal idealov in je vedno in povsod gledal le na svoj žep in se brgal za svojo kožo.« Ko mu je hči govorila o narodni časti in partizanskem uporu, ji je odvrnil: »O kakšni narodni časti govoriš? Ne razumem, zakaj naj bi se Jud boril za Slovence in proti Madžarom. Dokler me bodo Madžari pustili pri miru, bi bil neumen, da bi se jim upiral. Samo škodoval bi si, koristil pa nikomur.«

Toda vsa previdnost, prijaznost do madžaronov, ki so prevzeli po nemčurjih oblast, mu ni koristila. Madžari so ga najprej zaprli, potem poslali na prisilno delo. Vendar se je tudi tu znašel in se pri delu ni pretegnil. Ko so jih po novem letu poslali domov, je živel v neprestanem strahu, kdaj ga bodo spet zaprli. Zato je šel s hčerko za en dan k partizanom, ko pa je bil ranjen, se je skrivaj vrnil domov. V Prekmurju so prevzeli oblast fašistični puščičasti križarji »njilasi« in nemška Varnostna služba in Glatštajna takoj zaprli in odpeljali v taborišče Ausschwitz.

Glatštajn pa se tudi v taborišču ni vdal. Ker je znal nemško, so ga dali na delo pred plinsko celico, da je pospravljaj mrlice in nagovarjal nesrečnike, da so hitreje vstopali v navidezno kopalnico. Delo je bilo nečloveško, mnogim so popustili živci, on pa je vztrajal, »njegova edina misel je bila, kako priti iz pekla, ki ga je vanj pahnila nesrečna usoda«. Toda usoda mu tudi tu ni prizanesla: nekega dne so pripeljali olšniške Jude, med njimi njegova sinova. Najprej je skušal podkupiti Nemce, ko pa ni šlo, je pokazal vso očetovsko ljubezen in nadčloveško moč: »Glatštajn ne ve, kaj počenja. Samo to ve, da mora ohraniti svoja otroka pred smrtjo, naj ga stane, kar hoče. Ne zaveda se, kdaj je sunil v esesovca, ki je rinil Igorja in Kurtija v kopalnico. Takoj so esesovci okrog njega. Mlatijo ga s palicami po glavi, suvajo s pestmi v obraz, porivajo z brzostrelkami v celico smrti. Igor in Kurti glasno zajočeta. Glatštajna zalije kri. Udarci kar naprej padajo po njem. Z nadčloveškimi močmi jih vrača in brani otroka. Delavci jetniki so se prestrašeni umaknili. Prepričani so, da je Glatštajn zblaznel. Glatštajn pa se upira in bije s pestmi po esesovcih, ki ga brž obvladajo in vržejo v celico. Za njim padeta vanjo Igor in Kurti.«

In še eno junaštvo v zadnji uri: na ves glas je začel peti judovsko pesem Upanje in potegnil za seboj še ostale. »Menda je pel še potem, ko se je zrušil in potegnil za seboj otroka, ki sta se ga še v smrti polna ljubezni oklepala.«

Tako je umrl Glatštajn in z njim prekmurski Judje. Pisatelj je ob glavnem junaku poustvaril usodo njegovih sorojakov, a tudi splošne razmere. Glatštajn je klasično mogočen in kljub neprestanemu prilagajanju razmeram dosleden v svojem značaju, ki išče rešitev iz vseh nesreč z vsemi sredstvi. Njegovo geslo je: »Kaj nas brigajo drugi!« Do tega gesla je prišel zaradi svoje narodnosti in razmer, v katerih je živel: vsi so ga imeli za zaznamovanega in z nobeno dobroto bi jih ne bil pridobil. Tisti, ki jim je dal največ, so ga najprej zapustili. Pisatelj je naslikal njegovo usodo z močnimi barvami, z lučmi in sencami, z razgibanostjo in dramatičnostjo, nevarnosti žene do skrajnosti in jih spet ustavi, dokler ne pride do strahotnega konca, ki pa je s pesmijo nekako umiljen kakor v starih tragedijah. V noveli je veliko dogodkov, a tudi intimnih družinskih prizorov, ki jih povezujejo krajši orisi narave.

Druga daljša novela je Papirničar Aleš (85 strani), ki se prav tako godi v Olšnici in v istem času. Pisatelj pravi: »Po prihodu sovražne vojske se je življenje v Olšnici prekucnilo na glavo. Olšničani so se nepričakovano znašli v novem, njim tujem svetu, ki ga niso razumeli in v katerem niso znali živeti.« To se je zgodilo tudi Alešu, ki je prišel kot deček z Goriškega, se pri Židu Hartštajnu izučil za tiskarja in odprl lastno papirnico... Bil je srečno poročen z rojakinjo Polonko, sin Lujz je hodil v gimnazijo. Bil je silno pobožen, zato je naravnost sovražil Jude, češ da so »Kristusovi morilci«. Takoj po okupaciji si je prisvojil

Hartštajnovo tiskarno, na katero je računal že prej in zaradi katere se je vpisal v nemškutarski krožek. Postal je vnet hitlerjanec, toda tla so se mu začela majati pod nogami: ljudje so ga obsojali, kaplan mu pri spovedi ni hotel dati odveze, Nemci so prepustili Prekmurje Madžarom, Hartštajn je snel Alešovo tablo s tiskarne, sin Lujz se je pridružil nekaterim upornikom, napadel madžarski sprevoz in padel. Nazadnje se mu je popolnoma zmešalo; hodil je s križem v roki po cesti in pridigal proti Judom. Molit je hodil na grič Kalvarijo in tam se mu je prikazoval sv. Elija. Ko je zvedel, da se bliža ruska vojska, je ubil ženo, da bi je ne onečastili, odšel na Kalvarijo, in ko je hotel za sv. Elujem odplavati v nebesa, je padel v prepad in se ubil.

Ta novela ni tako enotna kakor prejšnja, ker je pisatelj ob Aleševi usodi natančneje razgrnil politične razmere in značaje več ljudi. Mnogi Prekmurci so se dali zavesti hitlerjanski propagandi in so ob okupaciji oropali židovske trgovine, izobešali so nemške, nato madžarske zastave. Iz vsake skupine je pisatelj naslikal nekaj najznačilnejših zastopnikov. Aleš je čudak, ne prerezni tip prekmurskega človeka. Žide je mrzil, ker je kot vajenec okušal njihovo sebičnost, ker je v boleštni verski vnemi videl v njih Kristusove morivce, ker se je prepustil nemški propagandi in ker je občutil njihovo trgovsko konkurenco. Vse to se mu je v glavi pomešalo, in ko je padel sin Lujz in se je bližala ruska vojska, je postal versko blazen. Nekateri prizori v noveli so podani pretresljivo mogočno: kako peljeta Aleš in žena na vozičku ubitega sina in ga pokopljeta (od daleč spominja na pogreb v Tavčarjevem Cvetju v Ileseni), smrt ob prividu sv. Elije, prizor ob ubijanju žene Polonke itd. Močni dogodki in dejanja ljudi odtehtajo psihološko poglobitev in manj utemeljene prehode.

V noveli *Strast* je obdelal športnika in političnega skrivača Peterka, ki mu je bilo več za zmago domačega moštva nad tujim kakor lastna varnost. Prepričljivo je prikazano športno vzdušje med madžarskoasedbo.

V *Jetniškem brivcu* je prikazal navadnega pijanca, ki se tudi v taborišču ni spremenil. Črtica je šibkejša.

V *Velikonočni spovedi* je pisatelj naslikal starega, poštenega Prekmurca, ki prisili sina, da gre k spovedi in vrne radijski aparat, ki ga je ukradel ob splošnem ropanju.

V črtici *Račun brez krčmarja* je podal sanje madžaronske židovske družine, ki pa so ostale le sanje.

Bükvič je v tej knjigi velik pripovednik. Njegovi ljudje so izklesani, polni življenja, ne mislijo veliko, ampak delajo. Epsko pripovedovanje je preprosto, dramatično, barve so izrazite in ostre, predvsem pa so novi ljudje in njihovi problemi, ki so postali v zadnji vojni splošno človeški.

Omenjamo ob tej odlični oceni Bükvičeve knjige, da je podobno, a krajše razmišljanje o publikaciji objavil prof. Jevnikar tudi v srednješolski leposlovni reviji *Literarne vaje*.

SMER V SLOVENSKO DRŽAVO, ki že deseto leto izhaja kot mesečnik v Buenos Airesu, je 15. septembra letos v števil. 52 objavlja kritiko o knjigi novel in črtic Franka F. Bükviča *LUDJE IZ OLŠNICE*, ki je izšla kot 87. publikacija Slovenske kulturne akcije. Ocenjo je podpisal urednik lista *Tine Duh*. Tu jo kot zanimiv literarni zapis posredujemo našim bralcem.

„Knjiga je drugo večje literarno delo prekmurskega pisatelja Franka Bükviča. Njegov literarni prvenec, obširen roman *Brezdomci*, je izšel že l. 1948 v Gradcu, kjer je Bükvič kot begunec študiral gospodarske in politične vede. Pozneje se je oglašal v Meddobju, že iz Združenih držav Severne Amerike, kamor se je l. 1953 preselil. V knjigi *Ljudje iz Olšnice* pa je združil štiri krajše črtice in dve daljši noveli.

S to svojo 87. knjižno izdajo je Slovenska kulturna akcija Slovincem predstavila do sedaj skoraj nepoznanega, pa mnogo obetajočega slovenskega pisatelja iz Slovenske krajine, kot so to malo obrobno slovensko deželico njeni prebivalci imenovali vse do konca prve svetovne vojne, ko je univ. profesor dr. Matija Slavič na svojih za versajsko mirovno pogodbo sestavljenih zemljevidih prekrstil te kraje v poslej splošno sprejeti naziv Prekmurje. Madžari so to zemljo imenovali Vendvidék – Slovenska krajina.

Ljudje iz Olšnice je za slovensko literaturo svojska knjiga, ker se v njej pisatelj dotika problema Židov v Prekmurju in tudi zato, ker opisuje dogodke med nemško oz. madžarsko okupacijo. Do sedaj smo zadržanje Prekmurcev poznali samo iz pisanja Miška Kranjca in Ferda Godine, ki pa sta oba že pred revolucijo bila med levičarji.

V Prekmurju je bilo precej Židov, zlasti po večjih trgih (Muski Soboti, Béliincih in Dolnji Lendavi), kjer so imeli svoje sinagoge in pokopališča. Manj jih je bilo v manjših naseljih, povsod pa so se ukvarjali predvsem s trgovino. Med izredno vernimi katoliškimi Prekmurci niso bili ravno priljubljeni in to iz več razlogov: ker so bili trgovci, je bil prekmurski domačin do gotove mere od njih odvisen; med sabo so govorili le madžarsko, pa tudi nemško in so jih njihovi slovenski sovaščani vedno imeli za madžarone in tuje; tudi niso bili ravno strogi v izpolnjevanju predpisov židovske vere, ki ne dovoljuje uživanja svinjskega mesa. To je za vernega Prekmurca bil zadosten razlog, da jih ni imel za dobre ljudi. Otroci smo jih hodili dražiti (vsaj v naši vasi) z madžarsko protižidovsko popevko: Szász Zsidov egy sorba, meneka pokolba – Sto Židov v eni vrsti in vsi gredo v pekel.

Zato je prav razumljiva zgodba papirničarja Aleša, malega slovenskega trgovca ob bogatem Židu Hartštajnu. V noveli Bükvič židovstva ne obravnava kot socialni problem v Prekmurju, ampak samo oriše tragedijo Aleša Brežana, ki bogatega Hartštajna sovraži predvsem zaradi trgovske konkurence. Rasistična protižidovska propaganda iz bližnje Avstrije to sovraštvo še poostri, moralno pa Aleš svoje nezakonito dejanje polastitve Hartštajnove trgovine opraviči z evangelijsko in zgodovinsko resnico, da so Židje ubili Kristusa in pod vplivom te resnice mu njegova bolna versko-blazna domišljija zamegli sposobnost ločitve med dobrim in zlom. Zato se pri velikonočni spovedi svojega največjega greha niti ne spove.

V Upanju pa Bükvič opisuje žalostno usodo prekmurskega Žida Glatštajna, ki v svoji vsej židovski rasi tako lastni koristolovski neznačajnosti prestopi v protestantizem, da na ta način pride do nekaj tisočev dolarjev nevestine dote, podkupa hitlerjanske nemškutarje, pozneje pa madžarone, pomaga partizanom in gre celo z njimi v gozd, ima „za vsak slučaj“ na podstrešju pripravljene zastave za vse tri možnosti, v taborišču smrti v Oswiecimu zataji svojega brata, nazadnje pa se v blaznem upanju, da bi rešil svoja dva sinčka, upre nemškim stražnikom, ki ga skupaj z otrokoma pahnejo v plinsko celico.

Štiri krajše črtice: *Strast*, *Jetniški brivec*, *Velikonočna spoved* in *Račun brez krčmarja* niti po obsegu, niti po svoji umetniški sili ne dosežejo prvih dveh, vendar pa jih vsebinsko dopolnjujejo. Samo v eni (*Strast*) v športnem dvoboju med dvema moštvo, slovenskim in madžarskim, izstopi stara narodnostna mržnja do Madžarov, ki teh Vendov, kot so prekmurske Slovence zaničljivo imenovali, niti nimajo za ljudi. Starejšim Prekmurcem verjetno še zveni v ušesih stoletja stara madžarska psovka: Vend nem ember – Slovenec ni človek.

Bükvič je čisti epik, realist, njegov slog je naturalističen, v njem ni sledu lirike, ideološko je brezbarven, riše osebe, značaje in dogajanja tako, kot jih vidi, brez čustvenega olepšavanja, niti ne kot fotograf, ki svoje slike mnogokrat popravi, preden jih da iz rok. V tem je daleč od Miška Kranjca, čigar epsko pripovedovanje je prepleteno z mnogimi liričnimi motivi, ki se v njih zrcali sanjava prekmurska ravnina.

ROJAKI! VAŠA GMOTNA OPORA SLOVENSKI

KULTURNI AKCIJI BO DOKAZ VAŠE LJUBEZNI

DO SLOVENSKE KULTURE V SVOBODI!

Nobelove nagrade so prejeli letos:

Za književnost švedska pisatelj Eyvind Johnson in Harry Martinson. Oba sta člana Švedske akademije znanosti in umetnosti. V zapadnem svetu sta manj znana, četudi sta med vidnimi predstavniki sodobne nordijske beletristike. Johnsonova najbolj poznana stvaritev je roman „Vrnitev na Itako“, preveden tudi v svetovne jezike. Martins je pa zaslovel leta 1954 ob izidu svojega romana „Aniara“, ki je pozneje služil tudi za libreto operi švedskega skladatelja Karla-Birgerja Blomdahla.

Nagrajenci za medicino so: belgijska zdravnik Christian de Duve in Albert Claude, pa severni Američan romunske krvi dr. George Palade.

Za dosežke v ekonomskih vedah sta bila nagrajena šved Gunnar Myrdal in avstrijski ekonomist svetovne slave Friedrich von Hayek.

Za kemijo je bila nagrada podeljena severnemu Američanu prof. Paulu J. Floryju, za fiziko pa angleškima strokov-

njakoma za astronomijo prof. Martinu Ryleju in Anthonyju Hewishu.

Nagrade je odbrala, kot vsako leto, posebna nagradna komisija Kraljevske švedske akademije. Podelil jih je mladi švedski kralj Gustav 10. decembra letos na posebnem slavu. Letošnja slovesnost je imela poseben poudarek: nagrado je iz kraljevih rok prejel tudi ruski pisatelj Aleksander I. Solženicin, ki je bil za književnost nagrajen že leta 1970, pa si takrat ni upal v Stockolm v bojazni, da bi mu Kremelj, ki je zahteval, da nagrado zavrne, ne dovolil več povratka v Rusijo. Zdaj pa je kot izgnanec prišel v švedsko prestolnico po nagrado. Sovjetska zveza in njeni trabanti v protest proti Solženicinovi prisotnosti ob podelitvi nagrad letos niso poslali k slovesnosti svojih delegacij. Pač pa so jih poslale Kitajska, Jugoslavija in Romunija.

Nobelovo nagrado za mir pa podeli vsako leto norveška univerza v Oslu. Letos sta je bila deležna dva bivša zunanja ministra: Japonec Eisaku Sako in Irec Sean Mac Bride.

fantazija

strogo zaupno poročilo iz podzemlja

Magnetofonski zapis plenarne seje pod predsedstvom magistra dr. Luciferja, dosmrtnega predsednika Pekla in predsednika predsedništva vseh peklenščkov.

PEKEL je ovit v slapovje strupene raketne osvetljave. Vsi peklenščki so pravkar gromovito zaploskali, na govorniško tribuno pa drsa On, veliki govornik, mojster ognja in strupa, častni doktor filozofije Lucifer. Igrajo Veliko himno ognja. Strogo svečano.

Dr. Lucifer pomaha z ognjeno rokavico. Med prasketanjem ognja zadonijo njegove pomembne besede:

„Dragi sobratje, po tisočletjih svetlobe vendarle prihaja nad svet Večnost Teme. Reke so se napolnile s strupom, morja so mrtva, zrak so zamorili strupeni plini. Pokrajina je zadušena, orjaška mesta so požrla zadnje zelenje, zadnji lovec je včeraj ustrelil zadnjega naravnega zajca, zadnji naravni predsednik je včeraj obesil zadnjega naravnega revolucionarja: Rak, rak in samo rak! Skozi beton žvižga zadnja prepelica! Atomska bomba je razbila tričert sveta. Vse je mrtvo. Podgane so poginile. Z uspehi smo lahko nadvse zadovoljni. Zato sem, spoštovani prijatelji, sklenil, da se umaknem v pokoj. Življenje na svetu je ugasnilo, moje večnostno poslanstvo je mimo, pred mano pa se boči pisateljska kariera, ki je ne velja zanemariti...“

Med poslušalstvom zavlađa gromka tišina. Z grozo v očeh moreš opazovati blede, prepadene obraze! Kaj bo s pekлом in peklenščki, če se umakne On, on, Veliki Krotilec, Gospodar, mojster Zadnjih reči...

V zadnjih vrstah se kar naenkrat zasliši vpitje in preričanje. Proti odru se požene stasit Hrvat s črno kravato okrog vratu in z bombo v roki.

„Jej, jej, gospodar,“ kriči revolucionar. „Mi se ne umaknemo v pokoj. Pekel je večnostna ustanova in po predpisih moramo mi v nedogled metati bombe. Tako je zapisano v črni knjigi!“

Že vihti bombo, že jo hoče vreči proti Gospodarju, ki ga je tako izneveril, vendar mu neki hajduk pravočasno izbije bombo iz rok, tako da zaprasketa in se razpoči deset korakov od Luciferjeve glave. A Lucifer je seveda razkačen. Na prvi klin bi obesil nemarnega atentatorskega nepridiprava, ki mu je stregel po življenju. Pravočasno pa se zavede, da je v peklu vse nesmrtno. In če odsekaš Nekomu glavo, mu na mah zraste nova, hitreje kot goba po dežju.

Gospodarjevo slabo voljo pomiri komaj akademik in pisatelj dr. Ritmar, ki v imenu „majhnega, a vedno trpečega naroda“ predlaga, da se velespoštovanega Gospodarja Ognja in predsednika Pekla in dosmrtnega predsednika pred-

sedništva vseh peklenščkov imenuje za Velikega cesarja Ognja, Pekla in Vročih Reči.

Takole beseduje po vsem svetu znani in priznani akademik: „Mi, majhen, trpeč narodič s posebno zgodovino, posebno literaturo, posebno filozofijo, politiko in čudno, prečudno usodo smo se zbrali, zamodrovali in sklenili zelo važne stvari. Veste, ker svet ni predobro poučen o naši usodi, o posebni vlogi naših pisateljev v zgodovini, ki so bili dolgo narodovi voditelji, organizatorji, ideologi in politiki in so se bistveno ločili od hrvaške, slovaške ali celo lužiškosrbske inteligence tistega časa... Ja, gospod, čemu pa se sedaj smejite?... Kaj se niste prepričali o verodostojnosti moje besedovanja? Vi delate usodne napake, da zadeve proučujete v širših sklopih in sintezah, to pa razlomi enovito podobo in popači smisel. V knjigah pa je jasno napisano, da so Slovaki popolnoma drugačnega nacionalnega nastanka, končno tudi niso potomci ponosnih Vikingov!“

Dr. Ritmar izboči junaške prsi, solze ginjenosti mu šinejo v oči: „Naša inteligenca, a tudi politiki, so imeli posebno usodo, posebne krvne značilnosti, takorekoč krvno skupino 00, ki se loči od vseh drugih krvnih skupin sveta... Poglejte, gospodje!... Vi mislite, da je slovenski narod... Napak, napak! Čemu vpijete... Kdo je dokazal, da je to naš veliki pisatelj... Naši literarni zgodovinarji so že vse dokazali... Vi ne razumete ničesar... Vi ne razumete, da je Gospodar samo pri nas še v mitem, varnem pristanu... Vi ne razumete naše posebne fiziognomije... Vi ne veste, kako je literatura pri nas nastala, kako težko se je rodila... Čemu bi jo prevrednotili in prilagodili estetski normi... Literatura je pri nas ideologija in pisatelj je pri nas veliki mojster usmerjanja k redu, miru in pokorščini, predvsem k pokorščini Gospodarju, ki je kot glavni ideolog naš največji pisatelj... Zato vas, slavni Lucifer, mojster Ognja in Vročih Reči, predlagam v imenu pisateljev malega naroda za Dosmrtnega Velikega Cesarja Ognja, Pekla in Vročih Reči!“

Dr. Ritmarju šinejo solze ponosa v dušo, grbavi duhovni škratek se odžene visoko pod peklenško nebo in izvrši pred očmi razbeljenega Luciferja nadvse drzen salto infernale v eksplozivnem zraku. Sedaj vstane nekoliko revmatični (kljub rdečemu ognju) Lucifer in pomiri s suvereno kret-njo razvnetega akademika.

„Pomirite se, spoštovani Ritmar! Vaš predlog sprejememo v tej zgodovinski uri s hvaležnostjo na znanje (navdušeno

ploskanje!), torej smo sedaj Veliki cesar (navdušeno ploskanje!), in to nas bo tudi v mednarodnem smislu zelo afirmiralo (navdušeni vzkliki: Cesar - Ritmar, Cesar - Ritmar!). Vi, Ritmar, pa ste pomemben duh, važen in koristen pisatelj. Prav je, da postanete voditelj novega ustvarjalnega duha... (navdušeno ploskanje)... Pra lepa hvala torej vsem!"

Veliki Cesar se vsede na škrlatne blazine. Obsujejo ga z dišečim cvetjem.

Zaigrajo peklenško himno. Vsi peklenški pogumno vstanejo. Dogajajo se velike reči. Ko strupeni plini na zemlji uničujejo zadnje zdravo življenje, igrajo na peklenškem predsedstvu bodrilne koračnice in zanimive alpske viže... A kljub temu! A kljub vsemu! Revmatizem se poganja celo

v Pekel. Splošen razkroj, totalna paraliza bo tudi tu zmagoslavno nastopila.

P A R A - B E L L U S

P. S.: Pričujoči domovinski dopis smo prejeli po skrivnih ovinkih, takorekoč s hitrostjo nekdanjih poštinih kočij. Avtorjevo resnično ime je znano večini kulturnih Slovencev. Psevdonim Para-Bellus si je izbral v polni zavesti latinskega izreka: pripravljaj vojno, če hočeš mir! - Z lepoto Bellus nima nikakršnega opravka; še manj se meni njegov Para za parapsihologijo. - Legenda: dr. Ritmar - je J. Vidmar? In kdo je Gospodar? Ugani, če znaš!

PUBLIKACIJE SLOVENSKE KULTURNE AKCIJE

JUBILEJNI DVELETNIK

RAZDOBJE OD 1. JANUARJA 1974 DO 31. DECEMBRA 1975

V jubilejnim dveletju bo Slovenska kulturna akcija izdala:

24 številčk mesečnika GLAS Slovenske kulturne akcije

vsaka številka 8 strani dosedanje oblike (s pričujočo dvojno številko jih je do zdaj izšlo že 12)

8 zvezkov revije MEDDOBJE

vsak z umetniško prilogo in vsaj 80 strani tiska; prva dvojna številka je že izšla

6 LEPOSLOVNIH KNJIG

vsaka po okrog 200 strani; prvi dve knjigi sta že v tisku

NAROČNINA ZA PUBLIKACIJE V DVOLETJU 1974 - 1975:

GLAS, MEDDOBJE in 6 KNJIG -
(prva cena je za v platno vezane; cena v oklepaju za v karton vezane knjige)
Argentina: 500 (400) pesov
Druge dežele: 50 (40) ameriških dolarjev ali temu odgovarjajoči znesek drugih valut

NAROČNINA SAMO:

GLAS 120 pesov - 10 dolarjev
MEDDOBJE 240 pesov - 20 dolarjev
6 KNJIG (platno) 260 pesov - 22 dolarjev
(karton) 190 pesov - 16 dolarjev

VSE NAROČNIKE naših dosedanjih publikacij, ki še niso poravnali svojih obveznosti do blagajne, LEPO PROSIMO, da to skoraj store. Za razumetje smo hvaležni.

VSA NAROČILA IN PLAČILA NA NASLOV:
SLOVENSKA KULTURNA AKCIJA,
Ramón L. Falcón 4158, Buenos Aires, Argent.
Denarna nakazila s a m o na ime blagajnika:
Ladislav Lenček CM - na isti naslov in s a m o s čekom

NAROČNINO za vse našete publikacije lahko plačate tudi v obrokih.

NAROČITE lahko: ali v pisarni Kulturne akcije v Buenos Airesu (R. L. Falcón 4158) osebno ali s pismom; drugje pa pri poverjenikih Slovenske kulturne akcije, naj v Argentini, ali pa drugje.

GLAS je glasilo Slovenske kulturne akcije. Izide dvanaajstkrat na leto. Ureja ga Nikolaj Jeločnik, Zapiola 1723, I D, Buenos Aires, Argentina. Tiska ga Editorial Baraga SRL, Pedernera 3253, Buenos Argentina. Vsa nakazila na ime Ladislav Lenček CM, Ramón L. Falcón 4158, Buenos Aires, Argentina.
* Editor responsable Slovenska kulturna akcija (Acción Cultural Eslovana), Valentín Debeljak, Ramón L. Falcón 4158, Buenos Aires, Argentina. * Za podpisane članke odgovarja avtor.

CORREO
ARGENTINO
Suc. 6 y 7 (B)

TARIFA REDUCIDA
CONCESION 6228

R. P. I. 1209421